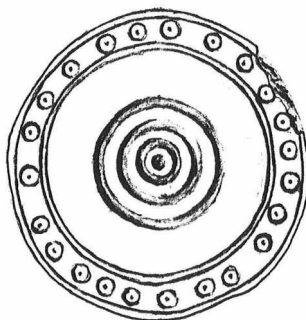
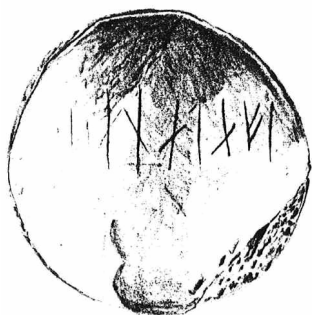

NYTT OM RUNER

Meldingsblad om runeforskning

Nr. 18

2003 (publ. 2005)

ISSN 0801-3756

Nytt om runer: Meldingsblad om runeforskning

Nr. 18 (2003, publ. 2005)

INNHOLD

<i>Nytt om runer</i> , attende årgang	3
Arbejdet ved Runologisk Laboratorium, København	4
Die Runenarbeit am Seminar für deutsche Philologie (ehemals Arbeitsstelle: Germanische Altertumskunde), Göttingen	11
Arbeidet ved Runearkivet, Oslo	17
New Runic Find from Kaldus, Poland	18
Verksamheten vid Runverket i Stockholm	20
Nytt runfynd från Öland	26
15:e internationella runologmötet, kalmarsundsområdet (Kalmar, Öland, Blekinge) 3–6 maj 2002	28
Runesten, Magt og Mindesmærker	29
Dictionary of Proper Names in Scandinavian Viking Age Runic Inscriptions	30
Dictionary of Proto-Nordic Personal Names	31
Home page for <i>Nytt om Runer</i>	32
Runic Bibliography for 2002	35
Supplements to the Runic Bibliographies for 2000 and 2001	51
Addresses of Centres for Runic Research	55

Nytt om runer: Meldingsblad om runeforskning

ISSN: 0801-3756

www.khm.uio.no/runenews

Redaktør/Editor: James E. Knirk

Medredaktører/
Nielsen, K. Michael Lerche

Co-editors: Jonas Nordby,
Henrik Williams

Adresse/Address: Nytt om runer, c/o Runearkivet
Kulturhistorisk museum, UiO

Nytt om runer, attende årgang

Med dette foreligger den attende årgangen av *Nytt om runer*, to år forsinket. Redaksjonen beklager forsinkelsen, som heller ikke denne gangen har vært til å unngå. Bl.a. kom de siste rapportene om runologiske nyfunn i 2002 til redaksjonen først i november/desember 2005.

Redaktøren har fortsatt hatt mye å ta igjen i sitt øvrige arbeid i Runearkivet etter et avbrudd med tre års ordboksarbeid i København 2000–2003. Imidlertid vil tidsskriftet bli prioritert høyt framover, og arbeidet med å få inn og redigere artikler vil bli intensivert. *Nytt om runer* 19 for 2004 planlegges publisert våren 2006, og årgang 20 for 2005 bør kunne trykkes samme høst. Dersom dette lykkes, vil tidsskriftet være nesten å jour i 2006. Siden redaktøren har fått innvilget forskningspermisjon i ett år fra oktober 2006, vil årgang 21 for 2006 nødvendigvis bli forsinket og ikke komme ut før en gang i 2007.

En del av det redaksjonelle arbeidet med *Nytt om runer* har i år vært konsentrert om 5-årsbibliografien for 1995–1999. Dette er den første 5-årsbibliografien som blir tilgjengelig på Internett, men foreløpig dessverre uten indekser, slik at søkemulighetene vil være begrenset. Det har ellers vært arbeidet mye med tidsskriftets internettsider. Det er hovedsakelig meddelelser av interesse for runeforskere – spesielt omtalen av konferanser og opplysninger om nettressurser (runefonter, databaser, ordbøker, internettpublikasjoner osv.) – som er blitt utvidet og omorganisert. Se ellers artikkelen om tidsskriftets hjemmeside på s. 32–34.

Redaktøren ønsker i framtida å legge ut noen allmenne opplysninger om runer og runeinnskrifter på tidsskriftets internettsider slik at folk som tilfeldigvis kommer inn på sidene, vil kunne få en kort innføring i fagområdet.

Illustrasjonen på omslaget i år er spillebrikken fra Kaldus i Polen (se Michael Lerche Nielsens presentasjon på s. 18–19). Tegningen er laget av den polske arkeologen Wojciech Chudziak. Innskriften lyder: *Jón á tafl*, “Jon eier spillebrikken/spillet”.

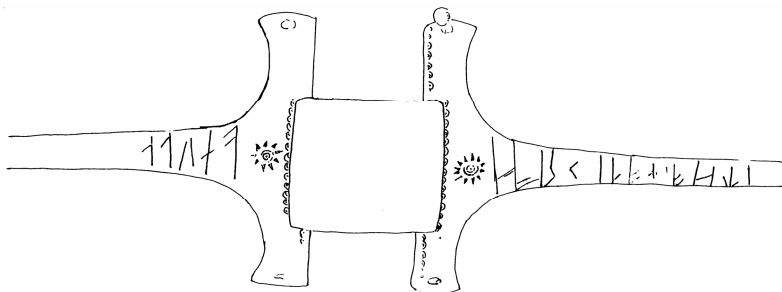
Redaktøren

Arbejdet ved Runologisk Laboratorium, København

Nyfund fra Danmark 2002

NYDAM SVÆRDSKEDEBESLAG/REMBØJLE

Indskriften **harkilar·ahti** på den ene af de to spidser på sværdskedebeslaget af bronze fra de arkæologiske undersøgelser i Nydam Engmose, Sundeved, blev opdaget allerede i 1995 (se *Nytt om runer* 11 for 1996 (1997), 4f.); men i forbindelse med klargøringen til udstillingen “Sejrens Triumf” opdagede konservator Eva Salomonsen i 2002, at der også var svage runespor på den anden spids (Nationalmuseet NV 217x7311). Indskriften er kortere end den anden, men begynder på samme måde efter en lille indpunsllet “sol” i omtrent samme afstand (7–8 mm) fra det forhøjede midterstykke. I begge tilfælde skal runerne læses fra højre mod venstre, så den nye indskrift står på hovedet i forhold til den gamle. Den måler 12 mm fra første til sidste hovedstav, runernes højde aftager fra ca. 8 til 5 mm, og det er tydeligvis kun sekundære ridser og revner, der findes efter de fem runer. Skønt kun den nederste bistav kan påvises, må rune 5 snarest opfattes som en **a**-rune, og indskriften læses **anula**. *Anula* kan være et urnordisk mandsnavn, dannet med et velkendt diminutivsuffix *-l-*, og beslægtet med angelsaksisk *Onela*, gotisk *Anala*.

Efter runeformerne at dømme er det mest sandsynligt, at hele indskriften er lavet på en gang; men læsefølgen er usikker: **harkilar·ahti** / **anula** eller **anula** / **harkilar·ahti**. Indskriften indeholder to mandsnavne, teoretisk set kunne **ahti** opfattes som en datidsform af ‘eje’, hvis *Anula* er et ejer- eller risternavn, og **harkilar** kunne i så fald være en tidligere ejer. Men denne tolkning af **ahti** må stadig anses for problematisk; et

forslag om at det skulle være et (finsk) mandsnavn forekommer ikke overbevisende.

SORTE MULD HJORTETAKSFRAGMENT

Et smukt forarbejdet brudstykke af hjortetak med ældre runer fra Sorte Muld, Ibsker Sogn, Bornholm, er fundet ved rekognoscering med metal-detektor (Bornholms Museum 1191x1580, Nationalmuseet C 35315). I området, som navnlig er kendt på grund af de mange guldgubber, er der gjort fund fra ældre romersk jernalder til vikingetid. Fragmentet er knapt 4 cm langt og afsluttet med en smuk udskæring i den tykkeste ende. Det er tresidet, men i tværsnit nærmest halvcirkelformet, hvor det er højest måler det ca. 7 mm. Den ubehandlede underside er bredere end de to, ca. 10 mm høje, glatte, svagt buede runesider, der mødes i toppen. Stykket er brækket tværs over – midt i en rune på både A- og B-siden – og bruddet ser ud til at være gammelt. Runehøjden er ca. 10 mm og runerne er omhyggeligt udført med to- til firestregede hoved- og bistave, mange af bistavene er omhyggeligt lukket med en skråstreg yderst.

De flerstregede, velbevarede runer, som vender toppene op mod hinanden, læses fra højre mod venstre. På B-siden følger brudkanten foroven øjensynlig en bistav, af snarest en **f**-rune. Det er usikkert, men sandsynligt, at indskriften begynder på den side, jeg har kaldt A, og slutter med den lidt “klemte” sidste **R**-rune på B-siden.

A: **balikaar?**—

B: —**fularþewar**

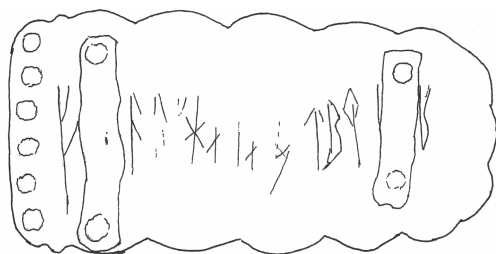
Tegning: Lisbeth Imer.

Sorte Muld-fragmentet i sig selv ligner slående Lindholmen-amulettens fra Skåne, de venstrevendte indskrifter er rune-typologisk meget nært beslægtede og fælles om den sene, stavsatte variant af **k**-runen med en ret lang hovedstav og **e**-runen med vinkelbøjet forbindelseslinje. De flerstregede runer ligner umiddelbart også f.eks. runerne fra Kragehul og indridsningerne på Nydam skaft 2 og 3 (se *Arkæologiske Udgravninger i Danmark* 1999 (2000), 285f.) samt det norske Ødemotland-fund (af tak).

Desværre er tolkningen og den syntaktiske sammenhæng helt usikker. En opdeling som både **balika ar?**— / —**fularþewar** og —**fularþewar** / **balika ar?**— er mulig. Kun **þewar** er kendt i forvejen som en stillingsbetegnelse, beslægtet med gotisk *þius*, ‘(ufri) tjener’, og som navneled, jf. kontinentale, germanske navneformer som *Eggideo*, *Hamadeo* og mytologiske oldnordiske navne som *Eggþér*, *Hambþér*; men —**fular** (nominativ) er snarest navnet (eller tilnavnet) på en **þewar**. Det kan knyttes til både ‘ful’, ‘fuld’ og ‘føl’ – en af vikingetidrunestenene fra Århus (DR 66) er rejst efter **ful**. Også **balika** kan tolkes som et mandnavn i nominativ, et diminutiv på *-ika*, til en rod **bal-* med flere muligheder for tilknytning til kendt ordstof. Det kan være subjekt for et følgende verbum **ar?**—.

DUESMINDE REMENDEBESLAG/FIBULA

Dette remendebeslag er af frankisk oprindelse, af massivt sølv, ca. 7 × 3,4 cm, med bladornamentik og spor af forgyldning og niello (Lolland-Falsters Stiftsmuseum 75x27; Nationalmuseet J.nr. 8265/02). Det hører til et rigt sølv-skattefund (det fjerde fra Duesminde) i Vejleby Sogn, Lolland. Det består af 50 enkeltdele, overvejende frankiske rem- og bæltgarniturer fra midten af 800-tallet samt enkelte nordiske stykker. Ifølge arkæologen Henrik Schilling er fundet nedlagt ca. 900–925. Remendebeslaget er blevet genbrugt som fibula og forsynet med en nu forsvunden jernnål, som har efterladt rustspor på bagsiden. Under rensningen opdagede konservator Eva Salomonsen de ganske svage runespor, der er indridset med et spidst redskab, før nåleholderbeslagene blev sat på fiblen; efter slidspor at dømme har den været i brug en tid. Læsningen var

f—arkhaiastbmlr

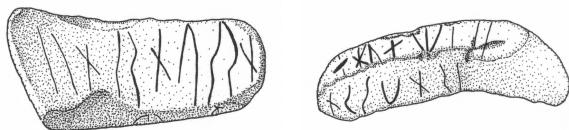
vanskelig, dels på grund af rustsporene, dels på grund af en række kraftige ridser – som efter en fil – hen over runerne. Runehøjden er vanskelig at bestemme, den første rune målte jeg først til 13 mm, men efter den sidste afrensning til 17 mm.

k-runen må betegnes som noget usikker, hovedstavens forløb kan ikke fastlægges.

Der er ingen tvivl om, at dette er en noget fejlfuld, ret tidlig version af vikingetidens 16-tegns-futhark, **fuparkhniastbmlr**. Rune 2 og 3 og bistaven på rune 15 **l** er blevet skjult, da holderne til nålen blev sat på. De højsiddende bistave på **a**-runen (og **m**-runens form) minder om de futharker, vi kender fra Gørlevstenen 1 og Maltstenen. Det er bemærkelsesværdigt, at sidste rune er stuprune-**r** istedet for **r**.

HIMMELEV BLYPLADE

Det lille blystykke (Roskilde Museum 1684, Nationalmuseet D 120/2002) – et detektorfund – er fra Veddelevgård, Himmelev Sogn, tæt ved Roskilde; det er ca. 3 cm langt, 8–15 mm bredt, 2–5 mm tykt. Runerne findes på den ene af de to brede sider og på den tykkeste af kantfladerne. Begge indskrifterne er ca. 2,6 cm lange og næppe fragmenter af en længere indskrift. På den brede side er runerne 13–7 mm høje, idet blystykket er smallere mod slutningen af indskriften. Runerne på kantsiden er kun 3–4 mm høje. Der er ingen runer på den anden bredside, et tydeligt – og et svagt – **a**-rune-lignende tegn i den smalle ende har en helt anden karakter end runerne.

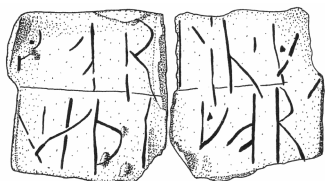

Tegning: Lisbeth Imer.

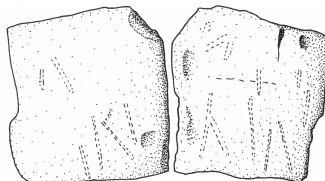
Bredsidens kan læses: **unrnurn**. Rune 1 **u** kan ligne en venderune, der er skåret to gange i dens venstre stav. De tre **n**-runer er gennemstregede, **r**-runerne har et ejendommeligt sving på hovedstaven. Rune 4 krydses af en skure, som tydeligvis skyldes en lille sten, som stadig sidder fast i blyet. På den noget beskadigede kant er det usikkert, hvad der er op og ned, og uvist, om det er runelignende tegn eller runer, i så fald antagelig med gennemstreget **a** svarende til bredsidens **n**: **ahuam**???. Tegnene er mere dybt skårne (med et andet redskab?) og er typologisk ret forskellige fra runerne på bredsidens, de kan skyldes en anden hånd. Stykket er sandsynligvis middelalderligt, det kan være en lille ondtafværgende amulet, som nogen har tabt.

POVLSKER BLYAMULET

Dette lille sammenfoldede blystykke – et detektorfund fra Munkegård, Povlsker Sogn på Bornholm – måler $1,8 \times 1,8 \times 0,3$ cm (Bornholms Museum 1228x121; Nationalmuseet D 91/2002). Det er brækket ved at blive åbnet, udfoldet er det ca. 3,5 cm langt og ca. 1 mm tykt. Det synes kun at have være foldet en gang midt over. På indersiden er der to linjer med ca. 8 mm høje runer og en lille lodret streg som skilletegn.

gorlin·g / n·æpigort

Tegning: Lisbeth Imer.

På ydersiden har der tilsyneladende også været runer i to linjer; men der er nu kun ganske svage spor tilbage. Efter runeformerne at dømme er det en relativt sen middelalderlig indskrift. Rune 4 i den øverste linje er snarest **l**, skønt den højtsiddende bistav ikke har forbindelse til hovedstaven; der er ikke plads til en ret usandsynlig venstresidig **t**-bistav. Det er tvivlsomt, at der er tabt en rune i bruddet i andenlinjen efter **i**. Indskriften har sikkert tjent et magisk formål, der synes at være reminiscenser af en pseudo-latinsk værneformel; **æþ** kan være latinsk *et*, 'og'. Der er en vis lighed med indledningen på Odense blyplade: **+khorda·+inkhorda+khorda** og et par norske runefund af lignende art: A194 —**ordan·gördin·ingör**/??? samt B594 **+gordin:kordan:inkorþar**.

Skønt amuletten synes at være hel, er der runespor helt ude i kanten. Det kan se ud, som om den er foldet sammen af et stykke af en strimmel med en længere indskrift, der er blevet delt op i tilfældige småstykker. På den måde ville der kunne fremstilles flere runeamuletter på stribe med større eller mindre skriftstykker.

PEDERSKER BLYAMULET 3

Denne blyamulet fra Kællingeby i Pedersker Sogn, Bornholm, er fundet med metaldetektor. I Pedersker er der tidligere fundet to blyamuletter ved Store Gadegård (*Nytt om runer* 12 for 1997 (1998), 7f.; 14 (1999),

6f.), og der er siden gjort flere lignende fund. Runerne på Pedersker 1 har en vis lighed med runerne på det nye fund (Bornholms Museum 3142x 41, Nationalmuseet D 92/2002). Amuletten var ved modtagelsen i maj 2002 forholdsvis velbevaret og kanterne nogenlunde hele. Den bestod af en fladtrykt, sammenrullet og sammenklemt strimmel, ca. 1,8 cm høj, 2 cm bred og ca. 3 mm tyk. Et knapt 8 mm bredt stykke nåede ind over den højre del af amulettens ene side. I juni lykkedes det konserveringstekniker Peter Henriksen at folde stykket nogenlunde ud, og det viste sig at bestå af 4½ godt sammenpressede lag; men det knækkede i en af de tidligere folder, så det nu består af to fragmenter (ca. 2,8 og 5,5 cm lange) med indskrift på begge sider. Det mindste kunne ikke foldes helt ud, og er stadig bøjet sammen i en ret spids vinkel. Der er stor forskel på bevaringstilstanden (og farven) mellem det, der har vendt ud, og det, der har været skjult.

Blystrimmelen har været vendt rundt og op og ned og er på begge sider inddelt i fire lange, tæt beskrevne skriftlinjer med tre noget upræcise rammestreger, samt en fjerde langs underkanten på den ene side. Rune-højden er ca. 4 mm, men varierer ret meget. Flere steder fremstår rammestregerne som to- eller trestregede, men nogle af disse linjer kan være aftryk fra modstående sider på grund af sammenpresningen, ligesom der kan være forvirrende runeaftryk. Runerne er højrevendte og vender top-pene samme vej, de er ganske velformede og skyldes nok en øvet hånd, skønt de henimod slutningen af nogle af linjerne synes at være mere skødesløst formede eller at glide ud i ren skriftefterligning. Læsningen er meget vanskelig, fordi runesporene mange steder står meget svagt, og fordi blystrimmelen er ødelagt både ved sammenbukningerne og på grund af korrosion. Det er ikke lykkedes at fastslå på hvilken side indskriften begynder.

Foreløbig læsning:

- A: 1) ?????st??f??fil??s??ip:??—rptui??
 2) ??tufkspr?g??a?ænilu?·k????arkilu
 3) ?b?fgast?r?—?m??æt?min?m??
 4) ??btj:??kntn??tin?m?lkus?
- B: 1) ag?—timiag?—guþgūn—?ru????k??sja??
 2) ampænhælkun?kþorsokþæ?grimsøk?griþ???

3) ?????grim??—igriþo???nauilipšælf?:un?

4) k?—ær???—kætilþ?rhu?h?k:iørrr???

Det har ikke været muligt at foretage en detailfotografering eller udtegning. Trods gentagne forsøg er det foreløbig ikke lykkedes at nå frem til en tolkning af den meget fragmentariske tekst, skønt der tilsyneladende kan udskilles enkelte ord og visse gentagelser. Indskriften synes ikke at være baseret på latinske formler. Sproget er snarest olddansk; men det er tvivlsomt, om det har været en sprogligt meningsgivende indskrift. Tegnudvalget: gennemstreget æ og tilsyneladende både ensidigt og gennemstreget o, ensidigt a, n og t, stungent k, men ikke stungent b eller t, viser, at det kan være en forholdsvis tidlig middelalderindskrift, måske fra slutningen af tusindtallet eller begyndelsen af 1100-årene.

Nyfund fra Skåne 2002

LUND BENNÅL 5

En bennål fra kvarteret Färgaren 28 i Lund er fundet ved en arkæologisk undersøgelse i sommeren 2002. Jeg har endnu ej set nålen (KM 85963: 143), men på grundlag af materiale fra Conny Johansson Hervén, Kulturen i Lund, har den en kort runelignende indskrift: **mii** som glider over i en dekorativ, noget udvisket, kryds-udsmykning.

Arbejdet i øvrigt

Oversigten over de færøske runeindskrifter blev afsluttet. I forbindelse med bl.a. forberedelserne til Nationalmuseets udstilling: “Sejrens Triumf” blev det urnordiske materiale taget op, og Jelling-Bække-Læborg indskrifterne i anledning af et tværfagligt seminar om “Runesten, Magt og Mindesmærker”. Ved årets udgang gav Statens Humanistiske Forskningsråd tilsagn om støtte til “Danske Runeindskrifter”, et treårigt samarbejdsprojekt mellem Nationalmuseet og Københavns Universitet med Michael Lerche Nielsen som leder.

Seniorforsker, museumsinspektør Marie Stoklund
Runologisk Laboratorium, Nationalmuseet

Die Runenarbeit am Seminar für deutsche Philologie (ehemals Arbeitsstelle: Germanische Altertumskunde), Göttingen

Neufunde 2002

Für das Jahr 2002 sind insgesamt drei Runenfunde zu verzeichnen, zwei davon stammen wie bereits der Neufund einer Bügelfibel (Aschheim I) vom Jahre 2000 aus dem Gräberfeld von Aschheim-Bajuwarenring, Landkreis München (Oberbayern).

SCHEIBENFIBEL AUS ASCHHEIM-BAJUWARENRING (Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege, München)

Aus dem Frauengrab 221 in dem Gräberfeld von Aschheim-Bajuwarenring, das mit Grab 220 eine Doppelbestattung aus der Mitte bis in die zweite Hälfte des 6. Jahrhunderts bildet, kommt eine silberne Scheibenfibel (Aschheim II), auf deren Rückseite bei Restaurationsarbeiten einige Runen entdeckt wurden (Abb. 1). Sie stehen etwas unterhalb des Nadelhalters, beginnen dicht am Rand und enden etwas nach der Mitte. Die kleinen (6 mm hohen) Runenzeichen auf der gereinigten Fläche der Rückseite (2,8–2,9 cm im Durchmesser) lesen K. Düwel und P. Pieper rechtsläufig **kahi**. Rune 1 zeigt die seltene „Dachform“ \wedge , sie ist hier etwas beeinträchtigt. Rune 3 bietet die für voralthochdeutsche Runeninschriften typische Form mit zwei Querbalken, von denen der obere dicht unterhalb der Spitze des linken Stabes ansetzt und in den rechten

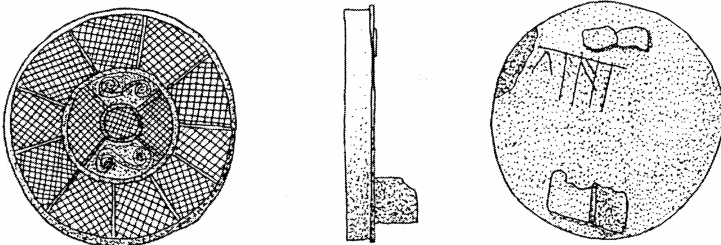

Abb. 1: Scheibenfibel aus Grab 221 von Aschheim-Bajuwarenring, M 1:1. Zeichnung: D. Gutschmiel.

Stab einschneidet. Sprachlich ergeben die Zeichen keinen Sinn. Möglicherweise waren das Pronomen *ek/ik* und ein Name einmal intendiert (erwähnt von Robert Nedoma, *Personennamen in südgermanischen Runeninschriften*, Heidelberg 2004, S. 271).

S-FIBEL AUS ASCHHEIM-BAJUWARENRING

(Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege, München)

Eine silberne S-Fibel (Aschheim III) kommt aus dem Frauengrab 49 in dem Gräberfeld von Aschheim-Bajuwarenring, das mit den benachbarten Gräbern 48 und 50 eine Dreifachbestattung darstellt. Die Grablege wird ebenfalls in die Mitte bis in die zweite Hälfte des 6. Jahrhunderts datiert. Ebenfalls beim Restaurieren stieß man auf Runen (Abb. 2a). Die vier Zeichen sind, wenn auch 1–3 im oberen Bereich beeinträchtigt (Abb. 2b), als **ḍaḍo** zu lesen, eine Runenfolge, die bereits – ebenfalls – auf einer S-Fibel (II) aus Weingarten (Frauengrab 179) bekannt ist (W. Krause/H. Jankuhn, *Die Runeninschriften im älteren Futhark*, Göttingen 1966, Nr. 144; zur Zeitstellung, 1. Hälfte 6. Jh., und zum Gräberfeld: H. Roth/C. Theune, *Das Gräberfeld von Weingarten I*, Stuttgart 1995, S. 54). Es handelt sich in beiden Fällen um einen Männernamen *Dādo* oder *Dado*, der auch wegen eines nicht realisierten Nasals vor homorganem Konsonanten (Obstruenten) als *Da(n)do* hergestellt werden kann (Diskussion der namenkundlichen Probleme bei R. Nedoma, *Personennamen* (wie oben), S. 266ff., LNr. 31 (Weingarten II), zu Aschheim III S. 271f., LNr. 32).

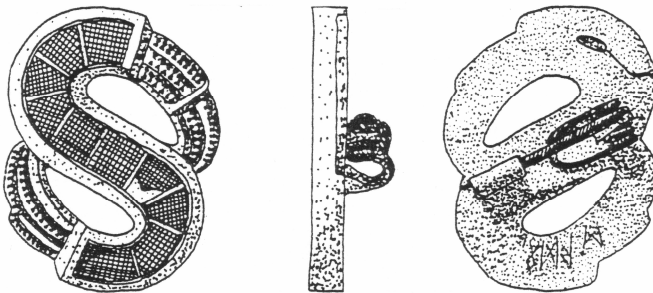

Abb. 2a: S-Fibel aus Grab 49 von Aschheim-Bajuwarenring, M 1:1.
Zeichnung: D. Gutschmiel.

Abb. 2b: Die rechtsläufige Runeninschrift vergrößert und „kopfständig“ im jeweiligen Erhaltungszustand wiedergegeben, M ca. 5:1. Zeichnung: P. Pieper.

Dunkles Raster: Altoberfläche mit primärer Erhaltung im Metall.

Helleres Raster: Gravurreste im Erosionsbereich (=sekundär).

Der Bearbeiterin des Gräberfeldes von Aschheim-Bajuwarenring, Doris Gutmiedl, verdanken wir außerdem noch folgende Hinweise: Eine anthropologische Untersuchung der Skelette aus dem Doppelgrab 166/167, aus dem die Bügelfibel mit Runen stammt (vgl. *Nytt om runer* 16 für 2001 (2003), 11f.) ergab, daß zwei aus dem Alpenvorland stammende Frauen bestattet wurden, die miteinander verwandt sind, die eine (Grab 167) ist im Alter von 13–16 Jahren verstorben, die andere mit ca. 48 Jahren. Es dürfte sich um Mutter und Tochter handeln, die beide nachweislich an der Pest gestorben sind. Insgesamt enthält das Gräberfeld von Aschheim-Bajuwarenring auffallend viele Doppel- und Mehrfachbestattungen (27 Doppelgräber, vier Dreifachgräber, ein Vierfach- und ein Fünffachgrab), darunter auch die hier aufgeführten, runenführenden Mehrfachgräber. Die meisten davon gehören in die Mitte bis in die zweite Hälfte des 6. Jahrhunderts. Nachdem an einem dieser Mehrfachgräber als Todesursache Pest nachgewiesen werden konnte, spricht viel dafür, daß es sich bei den Bestatteten aus Mehrfachgräbern gleicher Zeitstellung um Pesttote handelt. Vgl. demnächst: Doris Gutmiedl, „Das frühmittelalterliche Reihengräberfeld von Aschheim-Bajuwarenring: Studien zum Zusammenhang zwischen Sterbealter und Beigabenausstattung“, Diss. phil. München.

BÜGELFIBEL AUS ERPFTING

(Archäologische Staatssammlung München)

Ebenfalls aus Oberbayern stammt der dritte Runenfund: ein silbervergoldetes Bügelfibelpaar (Siebenknopffibel) aus dem Frauengrab 104 in Erpfting bei Landsberg am Lech an der Grenze zu Bayerisch-Schwaben.

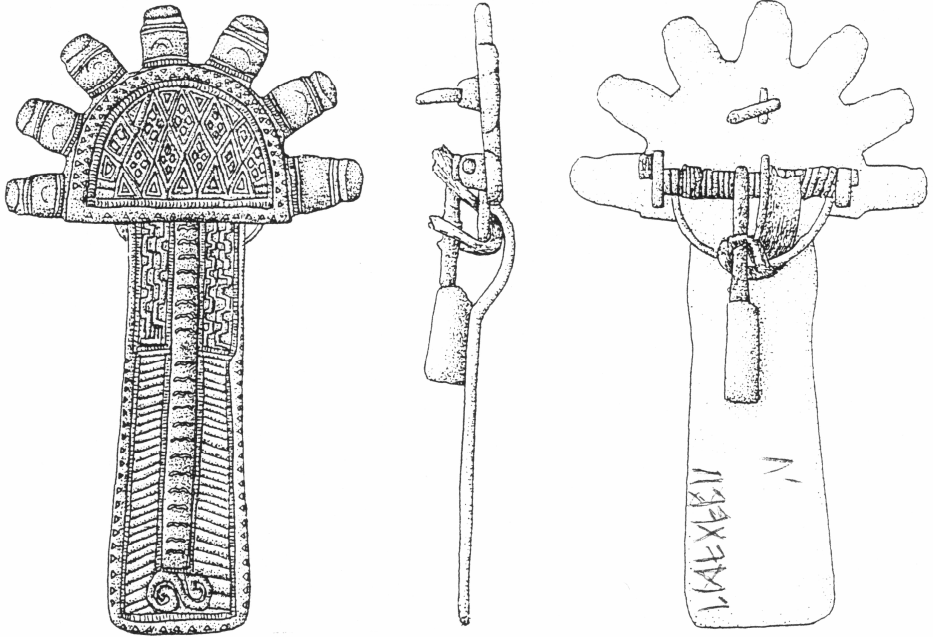

Abb. 3a–c: Bügelfibeln aus Frauengrab 104 von Erpfting, Stadt Landsberg/Lech, Archäologische Staatssammlung München, Inventarnummer 1998,4246, M 1:1. Zeichnung: B. Wührer.

Das Paar war an einem Gürtelgehänge befestigt und wurde im Beckenbereich des Skelettes aufgefunden. Datierung: Mitte bzw. 2. Drittel oder 2. Viertel des 6. Jhs. Eine dieser mit Kerbschnittverzierungen auf der Vorderseite (Abb. 3a) und einer komplizierten Armbrustkonstruktion auf der Rückseite (Abb. 3b) versehenen Fibeln (Länge 8,8 cm, Breite am Fuß 2 cm, maximale Breite der Kopfplatte 5 cm) weist eine Runeninschrift (Höhe der Runen max. 8 mm) auf (Abb. 3c, 3d), die sich rechts vom Nadelhalter am Fibelfußrand befindet und von rechts nach links zu lesen ist **lda·gabū**.

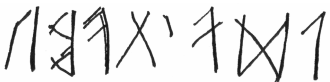

Abb. 3d: Die linksläufige Runeninschrift, vergrößert, M ca. 2:1. Zeichnung: P. Pieper.

Rune 2 ist in der bei kontinentalen Runeninschriften mehrfach begegnenden Form, bei der das innere Kreuz vor den Enden der Stäbe auftritt. Rune 3 hat einen relativ kurzen oberen Zweig. Rune 6 zeigt die für südgermanische Runeninschriften typische Form mit getrennten Buckeln. Um einige Stäbe herum sind schwache Linien zu bemerken, die keine inschriftrelevante Funktion haben, vielleicht Platzmarkierungen bilden. Daneben gibt es eine weitere Ritzung rechts oberhalb vom Nadelhalter, die sich wie eine dreiteilige **u**-Rune ausnimmt, aber wohl keine eigentliche Rune darstellt, sondern als *probatio pennae* gelten mag.

Der erste Runenkomplex **lda** entzieht sich in dieser Form einer Deutung. Unter Anwendung der Substitutionsregel von Ottar Grønvik in der Fassung von Robert Nedoma – nach der (Konsonant +) Vokal + nichtsilbischer Resonant + Konsonant in runischer Graphie ohne Vokal wiedergegeben werden kann (wie auf der Schnalle von Pforzen **ltahu**, (*iltahu*) – ließe sich ein (*ilda*) herstellen, das sprachlich ebenfalls undeutbar bleibt, es sei denn ein **h** wurde am Anfang ausgelassen. Mit dieser massiven Konjektur wäre ein Frauenname [*H*](*ilda*) denkbar. Dieses Namenthema begegnet runisch mehrfach als Zweitglied wie **puruphild** (Fibel von Friedberg) und mit Substitutionsregel *Gisuh(ilda)* (Webschwert von Westeremden) oder in defektiver Schreibung **godahid** für *Godahi(l)d* (Fibel von Bezenye). Vgl. R. Nedoma, „Noch einmal zur Runeninschrift auf der Gürtelschnalle von Pforzen“, in: *Alemannien und der Norden*, hrsg. H.-P. Naumann, Berlin 2004, S. 351ff.

Der zweite Komplex **gabv** wird langes *a* enthalten. Von der Endung her kommt eine Nominalform in Betracht, und zwar ein auf *-u* ausgehender Dativ Singular der starken Flexion der Feminina. Die Form *gāba*, die zu neuhochdeutsch „Gabe“ führt, tritt im 9. Jahrhundert im Althochdeutschen auf. Ihr stellt sich mit der Inschrift ein vereinzelter früher Beleg an die Seite. Allerdings ist fraglich, was ein Dativ „der Gabe“ oder „zum Geschenk“ hier anzeigen soll. Denkbar wäre: einer zuvor mit Namen genannten Frau, der Besitzerin der Fibel, würde das Fibelpaar „zum Geschenk“ gemacht. Von der Zeitstellung der Fibel her scheint es zu spät, um noch ein Stadium anzunehmen, in dem die Endung des Nominativ Singular der starken Feminina auf *-u* ausging, wie

es im Frauennamen *Noru* (Halsring von Aalen) der Fall sein mag (vgl. R. Nedoma, *Personennamen* (wie oben), LNr. 65, S. 392f.).

Inzwischen ist erschienen: Barbara Wührer, „Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Erpfting, Stadt Landsberg am Lech: Ein Vorbericht“, in: *Hüben und Drüben – Räume und Grenzen in der Archäologie des Frühmittelalters: Festschrift für Prof. Max Martin zu seinem fünfundsiebzigsten Geburtstag*, hrsg. Gabriele Graenert u.a., Archäologie und Museum 48, Liestal/Schweiz 2004, S. 305ff., bes. 310ff.

Notiz

Mit der Pensionierung von Klaus Düwel am 31.3.2001 wurde auch die „Arbeitsstelle: Germanische Altertumskunde“ am 31.3.2002 aufgegeben. Er ist nach wie vor Mitglied des Seminars für deutsche Philologie der Universität Göttingen, Käte-Hamburger-Weg 3, D-37073 Göttingen, damit bleibt auch die bisherige Adresse erhalten. Seine Bücher, Geräte und Sammlung sind im selben Haus im Skandinavischen Seminar untergebracht. Weiterhin besteht eine enge Kooperation mit Peter Pieper, Düsseldorf (Archäologe und Rechtsmediziner). In die Bearbeitung von Neufunden wird zunehmend Wilhelm Heizmann einbezogen werden, der eine Professur für Nordische Philologie am Institut für Nordische Philologie der Universität München wahrnimmt, darüber hinaus aber seinen Arbeitsplatz im Skandinavischen Seminar der Universität Göttingen beibehält, so daß wie bisher eine rege Kommunikation gewährleistet ist. Inzwischen hat sich eine engere Zusammenarbeit zwischen Düwel und Robert Nedoma, Wien, ergeben. Gemeinsam bearbeiten sie die Neuausgabe der kontinentalen Runeninschriften. Eine wichtige Vorarbeit dazu leistet Robert Nedoma, *Personennamen in südgermanischen Runeninschriften*, Heidelberg 2004.

Prof. Dr. Klaus Düwel, Seminar für deutsche
Philologie der Universität Göttingen
Dr. Peter Pieper, Düsseldorf
(Prof. Dr. Wilhelm Heizmann, München/
Göttingen)

Arbeidet ved Runearkivet, Oslo

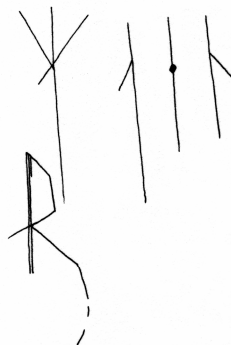
Nyregistrering 2002

Det ble gjort én ny registrering i 2002 av en norsk runeinnskrift fra før reformasjonen.

B671 BRYGGEN BRØNNPLANKE

I april 2002 kunne førsteamanuensis Gitte Hansen ved Bergen Museum melde om at det var oppdaget runer på en brønnplanke funnet i 1968 under utgravningen på Bryggen i Bergen. Planken, som har funnr. BRM 0/73291, har vært en jordgravd veggplanke i en brønn i bygården Gullskoen. Brønnen er arkeologisk datert til tidsrommet 1332–1413, antagelig nærmere 1360. Planken er undersøkt av James E. Knirk i 2004, og denne beskrivelsen bygger på Knirks observasjoner.

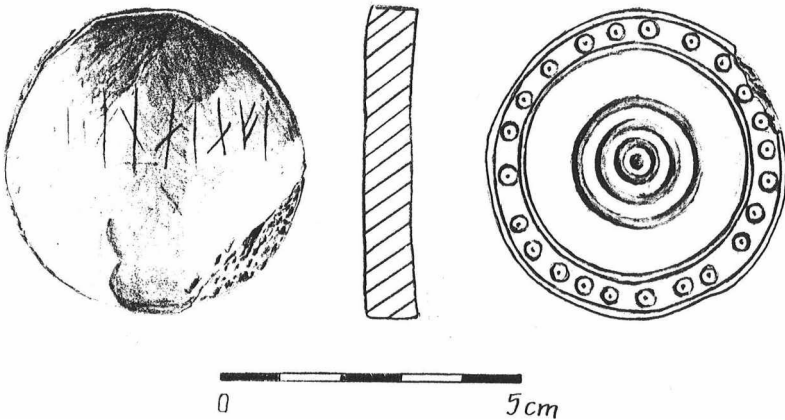
Planken er 106 cm lang, 18,5–19,5 cm bred og 1,7–2,5 cm tykk. Runene er 4–5,5 cm høye. De fire runene som står på linje kan bestemmes med stor grad av sikkerhet. Høyre kvist på m-runen er trukket noe over staven, men dette er helst tilfeldig og binderune \widehat{am} er trolig ikke tilsiktet. Hullet omtrent midt på tredje runes stav er ganske sikkert en punktering og ikke en tilfeldig skade. Innskriften leses **maen**, og ingen språklig mening kan utledes av dette. Dersom man antar en rokering av **m** og **a**, kunne man fått *Amen*, men dette er lite sannsynlig. Tegnet nedenfor til venstre for **m** har en stav som er trukket opp to–tre ganger. Tegnet kan oppfattes som en binderune \widehat{ar} , men det kan like gjerne være et bumerke.

K. Jonas Nordby
Runearkivet, Kulturhistorisk museum
Universitetet i Oslo

New Runic Find from Kałdus, Poland

In March 2002 the National Museum in Copenhagen received an e-mail from Professor Wojciech Chudziak of the Institute of Archaeology and Ethnology at the Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland (Uniwersytet Mikołaja Kopernika). Chudziak asked for an interpretation of a runic inscription located on the back of a gaming piece found during excavations in Kałdus on the banks of the river Wisła (Vistula/Weichsel). The gaming piece was found in debris layers dated to the 11th or 12th century underneath the foundations of an early Romanesque ecclesiastical building (W. Chudziak, “Wczesnośredniowieczne ‘importy’ skandynewskie z Kałdusa pod Chełmkiem na Pomorzu Wschodnim”, in: *Słowianie i ich sąsiedzi we wczesnym średniowieczu*, ed. M. Dulinicz (Warszawa 2003), p. 123). At the turn of the first millennium Kałdus was a trading-post along the river Wisła, and several Scandinavian objects and even boat-graves have been recorded from the site.

Drawing of the gaming piece from Kałdus, Poland. Reproduced with kind permission from W. Chudziak.

Although it has not been possible to investigate the object itself, which is kept in the university collections in Toruń, the runic inscription can be read with some degree of uncertainty on the basis of photos and drawings. The gaming piece, which is made out of antler, is about 5 cm in

diameter and about 1 cm thick. The front is decorated with circular ornaments. The runes on the back run from one edge to the other. The height of the runes varies from c. 1–1.5 cm. The preliminary reading of the inscription is as follows: **jonatafl**. Rune 1 is the upper part of a main stave with no sign of branches on the top, therefore either a short-twig **s** or a defective **i**-rune; r. 2–4 **ona** and 6 **a** are long-branch variants, whereas r. 5 is a short-twig **t**; r. 7 is an **f**-rune with straight branches; r. 8 is a main stave with a slight trace of a branch to the right, and is therefore perceived as an uncertain **l**-rune. There does not appear to be any use of word dividers.

The preliminary transliteration can be interpreted as *Jón á tafl*, “John owns the game/gaming piece”. The occurrence of the Christian personal name John fits well with the archaeological dating. The noun *tafl* could either mean the individual gaming piece or refer to the game as a whole. The latter meaning of *tafl* is recorded in an inscription from Bergen (N B420; A. Liestøl, “Runer frå Bryggen”, *Viking* 27 for 1963 (1964), p. 22).

The new inscription from Kaldus can be compared with similar finds from a handful of other West Slavonic sites, most notably eight inscriptions on pieces of rib from beef cattle from Starigard/Oldenburg, which were found during excavations on a fortified hilltop in 1973–87. A similar fragment of bone has been found in Alt-Lübeck with the inscription **paa·knif·kopa**—, *Pái á knif góða[n]*, “Pái owns [this] splendid knife”. Yet another piece of bone from Ralswick has the uninterpreted runes **tu**—, and a wooden stick from Wolin apparently has a series of rune-like characters. Finally a rib with runic inscriptions has been reported from Kamień Pomorski with the inscription **fup** on one side, the beginning of the futhark or the obscene word *fúð* ‘vulva’, and **kur**, possibly a personal name (?), on the other side. The Scandinavian runic inscriptions found in the West Slavonic area underline the trading and cultural contacts across the Baltic Sea in the late Viking Age.

Michael Lerche Nielsen
 Nordisk Forskningsinstitut, Institute of Name Research
 University of Copenhagen
 Njalsgade 136, DK-2300 Copenhagen S, Denmark

Verksamheten vid Runverket i Stockholm

Nyfynd 2002

Under 2002 registrerade och undersökte Runverket sex runinskrifter från sex platser i Sverige: ett runbleck från Lockarps socken i Skåne, ett runstensfragment från Grödinge socken och ett från Runtuna socken i Södermanland, ett revben med runor från Sigtuna, en runsten i Vada socken i Uppland och ett fragment av ett runristat gravmonument från Klosterstad i Östergötland. Dessutom har sex ornerade fragment, som kan ha ingått i runristade gravkistor från Klosterstad, undersökts.

KOPPARBLECK FRÅN LOCKARP I SKÅNE

Vid den arkeologiska undersökningen av en vikingatida bebyggelse-lämning på Lockarps gamla bytomt i Lockarps socken påträffades ett kraftigt patinerat kopparbleck med inristade runor. Det undersöktes av Runverket i februari 2002. Blecket finns nu på Malmö museer (MHM 12756:19). Bleckets läge vid fyndtillfället knyter det till den vikingatida bebyggelsen i Lockarp. Det kan sannolikt dateras till första hälften av 1000-talet.

Blecket är bevarat i sin ursprungliga längd och bredd. Längden är 39 mm, bredden 14 mm och tjockleken 1 mm.

Strax till vänster om mitten av den runristade sidan är blecket svagt bockat tvärsöver. Dess vänstra kant är något litet skadad, den högra är bevarad i ursprungligt skick. I runa 2 är en bistav skuren snett nedåt vänster från en punkt strax ovanför huvudstavens mitt. Till höger om huvudstaven går en bistav från huvudstavens topp snett nedåt höger i en nedåtböjd båge. Den slutar i ett vittrat parti. I vittringens nedre del finns rester av en skuren linje på platsen för nedre delen av en **r**-bistav. Runan kan ha varit ett valhänt format **t** eller en bindruna **ar**. Runa 3 läses som en otympligt formad **t**-runa med överlånga bistavar. Runa 4 är snarare en bindruna **ap** med högt placerade bistavar än en **t**-runa. En diffus grund linje går nämligen snett uppåt höger från huvudstavens mitt och når fram

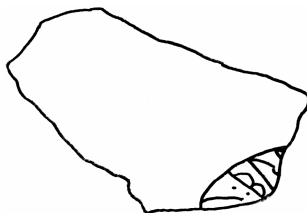
till spetsen av bistaven ovanför. Runa 5 **a** är säker. Den har en kort dubbelsidig bistav. Strax till höger om r. 5 **a** finns ett tunt lodrätt streck som har en annan karaktär än runorna. Den kan ha tillkommit då bleckets kortsida skars till.

Ristningen bedöms vara en avsiktligt ristad runinskrift. Möjligen består den av fyra **t**-runor (*Tyr*) och runan **a** (*ar*) eller tre **t**-runor jämte en bindruna **ap** (med ensidig **a**-bistav) och runan **a**.

RUNSTENSFRAGMENT FRÅN GRÖDINGE I SÖRMLAND

I mars 2002 påträffades ett runristat fragment av en runsten på botten av Björkstaån invid en nu nedrasad bro- och dammanläggning som har hört samman med en gammal väg från gården Marieberg till den nu försvunna byn Berga i Grödinge socken omkring en kilometer sydväst om Marieberg. Fyndplatsen är belägen 100 meter öster om bytomten. Av ristningen återstår övre ramlinjen av ett runband samt rester av fyra runor som är ristade på en del som utgjort ett stycke av runstenens rot. Fragmentet förvaras nu i Grödinge hembygdsgård.

Materialet i fragmentet är mörkgrå medelkornig gnejs. Dess mått är 81 × 56 cm. Tjockleken är 20 cm och runhöjden 11 cm (r. 2 **b**).

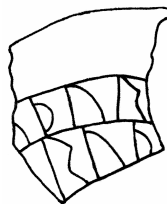
—**u:br?**—

Av r. 1 **u** återstår övre två tredjedelarna av bistaven. Av r. 2–3 **br** är något litet av de nedersta delarna borta i brottet. Av runa 4 återstår toppen av en huvudstav och övre spetsen av en bistav i anslutning till huvudstavens topp. De bevarade runorna torde ha ingått i inskriftens ”resarformel” ... *gærðu bro* ..., dvs. ”gjorde bro”.

RUNSTENSFRAGMENT FRÅN RUNTUNA I SÖDERMANLAND

I september 2002 inrapporterades fyndet av ett runstensfragment från gården Sörby i Runtuna socken. I ett inskriftsband som följer en ursprunglig sida är fyra runor ristade. Innanför bandet är dessutom tre

runor mer eller mindre fullständigt bevarade. Materialet är finkornig ljus granit. Fragmentet mäter 56 × 29 cm, dess tjocklek är 27 cm. Runhöjden är 8 cm (r. 3 **u**).

—?þur— / —ru?—

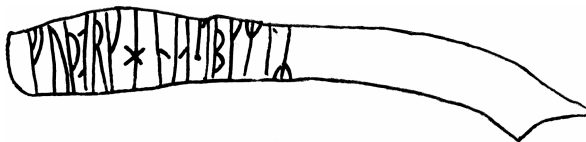
Runorna är djupa och utvittrade. Av runa 1 återstår nedre delen av en svagt böjd stav, snarast nedre hälften av bistaven i en **u**-runa. Nedre delen av r. 6 **u** är borta i brottkanten, som också tagit bort nedre hälften av runa 7. Denna har sannolikt varit en **þ**-runa av bistavens form och anställning mot huvudstaven att döma.

Runföljden **?þur** kan ha ingått i släktskapsbeteckningen *broður*.

Det nyfunna fragmentet hör inte samman med Sö 155 Sörby, inte heller med tidigare funna fragment från Sörby (*Nytt om runer* 9 (1994), 25 f.). Nyfyndet förvaras tillsammans med nämnda fragment vid Sörby.

L 103 RUNRISTAT REVBEN FRÅN SIGTUNA

Vid en genomgång av en s.k. sällhög från den arkeologiska undersökningen 1996 av kvarteret Professorn 4 påträffades våren 2002 ett revben med en futhark-inskrift på benets ena sida. Revbenet har varit avlagrat i strandbrynet till Mälaren och har daterats till 1100-talet (K. Fogelberg). Dess längd är 23 cm, bredd 3 cm och tjocklek 6 mm. Runhöjden är 28 mm (r. 3 **þ**). Inskriften är nästan helt bevarad. En bortflisning i benets övre vänstra del och några små jack har skadat topparna av några runor. Inskriften består av en icke helt rätt ristad futhark om 17 tecken:

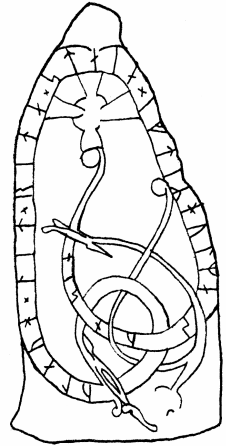
fuporkhniastbkmrk

Runa 4 **o** har ensidiga bistavar snett nedåt vänster. Bistavens övre del i r. 6 **k** är bortvittrad. En oavsiktligt skuren linje skär över bistaven i r. 6 **k** och över nedre vänstra bistaven och nedre delen av huvudstaven i r. 7 **h**. Den ensidiga bistaven i r. 8 **n** kan endast iakttagas vid släpljus. Runa

10 **a** har ensidig bistav snett nedåt vänster. Runa 11 **s** är en kortkvistruna avslutad med en punkt nedtill. Övre spetsen av den ensidiga bistaven i r. 12 **t** är borta i ett kantjack. Bågarnas yttre spetsar är ansatta ett stycke in på huvudstaven i r. 13 **b**. Runa 14 är en otvetydig **k**-runa. Vänstra bistaven i r. 15 **m** är nästan helt bortvittrad. I r. 16 **l** framträder bistavens nedre spets vid granskning i mikroskop. Den övre delen av bistaven är borta i en förslitning av benets kant. Runa 17 **r** är en långkvistruna.

RUNSTEN FRÅN SKESTA I VALLENTUNA

I april 2002 påträffade en lantbrukare en runsten då han rensade sten från en åker nära Angarnsjön på fastigheten Skesta i Vada socken i Vallentuna kommun i Stockholms län. Runstenen har stått invid vadet över den vattenled som ledde från Långhundraleden och in i Angarnsjön. Den 197 cm långa, 73 cm breda och 40 cm tjocka stenen av hård grovkornig gnejsgranit är jämnt tillformad och har en spetsig topp. Den är fullständigt bevarad bortsett från några kantskador. Runstenen står nu rest invid fyndplatsen. Rundjuret som följer stenens kontur biter sig själv över nacken och dess svans böjer upp mitt på ristningsytan och slutar under ett ringkors i runstensens topp.

Runorna är ristade med smala och tydliga linjer och har långkvistform: **ulauh×lit×rita×stain×iftirhulmasunsin**. Normaliserad lyder inskriften *Olaug let retta stein æftir Holma, sun sinn*, dvs. ”Olög lät resa stenen efter Holme, sin son.”

Bistavarna i **u**- och **n**-runorna och i **f**-runan är tämligen lågt ansatta. Det påfallande stora avståndet mellan r. 28 **s** och r. 29 **u** beror på att ristningsytan mellan de två runorna är mycket skrovlig. De ordskiljande tecknen har formen av små kryss. Inskriften ger det första säkra runsvenska belägget på kvinnonamnet *Olaug*. Att en mor ensam låtit resa en runsten till minnet av en son är ganska ovanligt. Förutom Skekastenen är det känt från ett tjugofemtal svenska runinskrifter.

FRAGMENT AV GRAVMONUMENT FRÅN KLÅSTADS KYRKORUIN I ÖSTERGÖTLAND

Den fortsatta undersökningen av ruiner av rundkyrkan Klåstad vid Klosterstad i Vadstena landsförsamling medförde 2002 fynd av sju ristade fragment av gravmonument, varav ett med runor (jämför *Nytt om runer* 15 för 2000 (2001), 35 ff., 16 för 2001 (2003), 29 ff. och 17 för 2002 (2004), 38 f.). Fyra av fragmenten har utgjort stycken av gavelhällar. Samtliga fragment är av ljusgrå finkornig kalksten, rik på fossilfragment. De förvaras nu på Riksantikvarieämbetets avdelning för arkeologisk undersökning UV Öst i Linköping.

Fragment 1. Ristningsytan är något gropig. Måttet är 44×20 cm och tjockleken 18 cm. Ena bredsida är ristad. Inskrift:

—ir—

Runorna står på en ramlinje med sina toppar mot en ursprunglig kant av hällen. Runhöjd är 10 cm. Innanför ramlinjen finns rester av ornamentik, bl.a. ett rundjurshuvud. Det går inte att avgöra om fragmentet utgjort en del av en gravkista eller av en gravhäll.

Fragment 2. Fragmentet bär rester av ornamentik på de två motstående bredsida och har utgjort ett stycke av en gavelhäll i en gravkista. Måttet är 42×41 cm och tjockleken 10 cm.

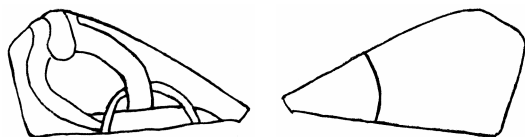

Fragment 3. Fragmentet har rester av ornamentik på de två motstående bredsida, som är gropiga. Det har utgjort ett stycke av en gavelhäll i en gravkista. Måttet är 25×23 cm och tjockleken 7 cm.

Fragment 4. Fragmentet har rester av ornamentik på de två motstående gropiga bredsida. Det har utgjort en del av en gavelhäll i en gravkista. Måttet är 24×15 cm och tjockleken 7 cm.

Fragment 5. Fragmentet har rester av ornamentik på de två motstående bredsidorna, på den ena sidan endast en båglinje. Det har

utgjort en del av en gavelhäll i en gravkista. Måttet är 44×29 cm och tjockleken 12 cm.

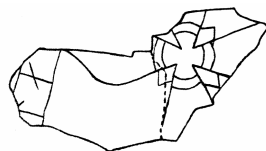
Fragment 6. På den ena breddsidan finns rester av ornamentik. Fragmentet har utgjort en del av ett gravmonument. Måttet är 17×16 cm och tjockleken 9 cm.

Fragment 7. På fragmentets ena sida finns en huggen rak linje. Måttet är 15×12 cm och tjockleken 7 cm.

Rättelse till *Nytt om runer* 17 (runstensfragment från Spånga kyrka)

Vid undersökning av fragment 1 (fyndnr. 1A) och det korsornerade fragmentet (fyndnr. 23) från Spånga kyrka (se *Nytt om runer* 17 för 2002 (2004), 33) har Magnus Källström konstaterat att de två fragmenten har passning till varandra och att de mäter 40×23 cm, tjocklek: 6 cm. Korset förefaller att ha haft en originell utformning och om ornamentiken har varit symmetriskt komponerad kan stenen ha haft triangulär form.

Övrig verksamhet

Runverket har bistått Historiska museet i Stockholm i arbetet att producera en runutställning om österledsstenar, som 2002 har visats i Estland, bl.a. i Tartu och Tallin, och i Minsk i Vitryssland för att därefter vandra vidare till Kiev i Ukraina och till några ryska städer. Ett treårigt samarbete med läns museet och länsstyrelsen i Jönköpings län har under verksamhetsåret omfattat runstensvård i Vetlanda och Värnamo och publik verksamhet i form av föredrag och produktion av en bok om runstenar i

Jönköpings län. Tack vare bidrag från Vitterhetsakademien har arbetet med att skriva texter till runmonument och runristade föremål i Riksantikvarieämbetets bilddatabas fortsatts.

F.d. avdelningsdirektör Helmer Gustavson
Runverket vid Riksantikvarieämbetet, Stockholm

Nytt runfynd från Öland

DEN RUNRISTADE BRYNSTENEN FRÅN RÄPPLINGE

Vid 15:e internationella runologmötet 2002 fick deltagarna tillfälle att studera föremål och stenfragment med runinskrifter i Kalmar läns museum. Bland dessa fanns en bit av ett bryne, KLM 38032:1, med fyra runor som hittades på fastigheten Borgholm 8:11 i Räpplinge socken, Slättbo härad, vid fornminnesinventeringen på Öland 1996. Det rör sig om ett lösfynd, men i närheten ligger en fornlämning (278) som enligt obekräftade uppgifter har daterats till vikingatid.

Brynstensfragmentet är avlångt med spetsform och mäter 73 mm i längd samt är 15 mm som bredast. Bredsidorna är nästan parallella och tjockleken på den bevarade biten stiger från 17 mm i den spetsiga ändan till 19 mm i den trubbiga.

Vid en första inspektion verkade det naturligt att läsa inskriften som $\text{†|*†} \text{ nihs}$ och den avslutande runan som ett ”stol-s”, vilket förekommer på Öland. Av en händelse kom jag att vända upp och ned på fragmentet, varpå den evidenta läsningen blev uppenbar. Den lyder:

†|*††
 •HAIN•
 hæin
 ”bryne”

Till läsningen: Inskriften inleds och avslutas med skiljetecken som utgörs av 2 mm höga, vertikala streck, det första svagt rundat åt vänster och det sista något starkare åt höger. **h**-runan är identisk med den äldre runradens, förutom skadan. Dess vänstra huvudstav slutar nedtill i brottet. En mikroskopisk undersökning har varken kunnat utesluta eller bekräfta en eventuell fortsättning. Runans vänstra huvudstav är 10 mm hög, den högra 11 mm; bistaven är 4 mm lång och ansatt 5 mm från toppen på högra huvudstav. **A**-runan är av övergångstyp och representerar oralt /a/; den är 11 mm hög, bistavarna 8 mm långa vardera och de korsar huvudstaven 8 mm från toppen. **i**-runan är 11 mm hög liksom **n**-runan, vars bistav är 6 mm lång och korsar huvudstaven 7 mm från toppen.

Runorna är ristade på ena bredsida med toppen mot den bevarade smalsida, d.v.s. brynets slipyta, vilken har lätt välvd form både lateralt och i genomskärning. Runtecknen har utsatts för nötning; deras underdelar slutar vid stenens brottyta och deras toppar har slitits bort genom brynstenens användning. De ovan angivna måtten är därför inte exakta, men den ursprungliga runhöjden kan beräknas till c:a 16 mm.

Ordet *hæin* 'brynsten' förekommer f.ö. på ett annat öländskt runbryne (se *Fornvännen* 1918;3, 15) och som binamn i DR 98. Råpplingebrynets ristning är intressant i två avseenden. För det första ger den belägg för två tidigvikingatida runformer, vilket inte strider mot fyndmiljön (se ovan). Den skulle därmed vara en av Ölands äldsta runinskrifter, men kan naturligtvis vara ristad annorstädes. För det andra är den ett ganska tidigt exempel på runtexter som refererar till det föremål de förekommer på. Företeelsen blir ganska vanlig under medeltiden men förekommer redan på Elisenhofkammen från slutet av 800-talet där man återfinner ordet *kambr*.

Henrik Williams
Institutionen för nordiska språk
Uppsala universitet
Box 527, SE-751 20 Uppsala

15:e internationella runologmötet, kalmarsundsområdet (Kalmar, Öland, Blekinge) 3–6 maj 2002

Det femtonde runologmötet ägde rum den 3–6 maj 2002 i Kalmar med omnejd och omfattade 22 inbjudna deltagare. Mindy MacLeod, Jan Paul Strid och undertecknad svarade för arrangemanget, vilket stöttades mycket generöst av Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur, Letterstedtska föreningen, Stiftelsen Clara Lachmanns fond för befrämjande av den skandinaviska samkänslan samt Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap vid Högskolan i Kalmar.

Fredag 3 maj fanns möjlighet till studium av öländska runristade lös-föremål och andra runinskrifter i Kalmar läns museum och på Kalmar slott. På kvällen hölls ett möte på hotellet med välkomsthälsningar och praktiska arrangemang. Jan Paul Strid presenterade det öländska runmaterialet och sitt arbete på en nytugåva av de öländska inskrifterna. Andra deltagare gjorde korta presentationer, bl.a. en nytolkning av ett under dagen studerat runbryne (se annan plats i denna årgång).

Lördag 4 maj var det bussexkursion på södra Öland. Runinskrifter på följande platser studerades: Karlevi, Mörbylånga kyrka, Seby, Hulterstads kyrka, Sandby kyrka, Gårdby, Bjärby, Lerkaka. Dessutom besöktes Eketorps borg.

Söndag 5 maj fortsatte exkursionen på norra Öland till Gärdslösa kyrka, Bägby, Källa ödekyrka, Tingsflisa. Slutligen bevistades Köpings kyrkas tornkammare med sin stora samling runstensfragment. På kvällen avåts en festmåltid på Slottshotellet i Kalmar.

Måndag 6 maj avslutades mötet med en bussexkursion söder om Kalmar till Hossmo kyrka, Ljungby kyrka och Björketorpstenen i Blekinge.

Henrik Williams
Institutionen för nordiska språk
Uppsala universitet
Box 527, SE-751 20 Uppsala

Runesten, Magt og Mindesmærker

Det tværfaglige symposium “Runesten, Magt og Mindesmærker” blev holdt 3.–5. oktober 2002 på Askov Højskole i det sydlige Jylland. Symposiet, der havde 33 deltagere fra Danmark, Norge, Sverige og England, var arrangeret af Gunhild Øeby Nielsen, Afdeling for Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet, og Michael Lerche Nielsen, Institut for Navneforskning, Københavns Universitet.

Hovedparten af de 15 foredrag havde vikingetidens runesten som omdrejningsspunkt, enten overordnet som udtryk for magtindikatorer eller som udgangspunkt for regionale studier af Sydvestjyllands vikingetid. Andre foredrag fokuserede på stormandsindikationer ud fra en ikonografisk analyse eller tekstlig analyse af runestenene.

To bidrag fokuserede på Birgit Sawyers hypoteser om fortolkningen af de to kongelige runesten i Jelling (DR 41–42) samt Jellingdynastiets mulige forbindelse til Ravnunge-Tues runesten (DR 26, DR 29 og DR 34). I samme åndedrag bør nævnes en diskussion af stormandsbegrebet ud fra en historisk synsvinkel, samt to foredrag af lokale arkæologer fra Museet på Sønderkov og Varde Museum om lokale vikingetidsfund og lokalmuseernes feltarbejde.

Ni af foredragene publiceres i skriftserien *Hikuin*, bd. 32, red. Gunhild Øeby Nielsen, Højbjerg 2006: Michael Lerche Nielsen: “Ravnunge-Tue som navngiven viking, runestensrejser og myte”, Per Stille: “På vilka sätt kan runinskrifter höra samman?”, Birgit Sawyer: “Thyre, Harald and Ravnunge-Tue”, Marie Stoklund: “Tolkningen af Bække-, Læborg- og Jelling-indskrifterne og meningen med at rejse runesten”, Niels Lund: “Stormænd i sen vikingetid”, Else Roesdahl: “Jordfaste mindesmærker i Danmarks yngre vikingetid”, Signe Horn Fuglesang: “Runesteinenes ikonografi”, Judith Jesch: “Memorials in speech and writing” samt Gunhild Øeby Nielsen: “Runesten og magt i Østjylland”.

Michael Lerche Nielsen
 Nordisk Forskningsinstitut, Afd. for Navneforskning
 Københavns Universitet
 Njalsgade 136, DK-2300 København S, Danmark

Dictionary of Proper Names in Scandinavian Viking Age Runic Inscriptions

The research project *Nordiskt runnamnslexikon* (Dictionary of Proper Names in Scandinavian Viking Age Runic Inscriptions) was carried out during the years 1999–2001 at Språk- och folkminnesinstitutet (Institute for Dialectology, Onomastics and Folklore Research) in Uppsala. It was supported economically by Riksbankens Jubileumsfond (The Bank of Sweden Tercentenary Foundation).

The goal of the project was to collect in an alphabetical dictionary all proper names—primarily personal names—that occur in the Scandinavian runic inscriptions from the Viking period (including those found outside the North), with a presentation of all occurrences in transliterated form, ordered according to case form and with etymological explanations for each name. The dictionary in its present form is based on the material in *Samnordisk runtextdatabas* (Scandinavian Runic Text Database), version of May 2000 (<http://www.nordiska.uu.se/forskn/samnord.htm>).

A preliminary version of the dictionary was published on the Internet in February 2000, and a fourth revised version from February 2002 can now be found on the Internet (<http://www.sofi.se>, under “databaser”). This version has also been published as a CD-ROM (Språk- och folkminnesinstitutet, Uppsala, 2002).

In addition to personal names, the dictionary includes all place-names that occur in the material, and contains moreover a series of frequency tables of personal names based on different aspects, and also a reverse-alphabetical list of personal names.

For more information about the project, I refer to my article “Nordiskt runnamnslexikon: Presentation av ett forskningsprojekt” in *Studia anthroponymica Scandinavica* 17 (1999), 99–102.

See in addition reviews by Henrik Williams in *Studia anthroponymica Scandinavica* 21 (2003), 129–31, and by Jan Ragnar Hagland in *Namn och bygd* 91 (2003), 182–85.

Lena Peterson, Department of Scandinavian Languages
Uppsala University, Box 527, SE-751 20 Uppsala, Sweden

Dictionary of Proto-Nordic Personal Names

The research project *Lexikon över urnordiska personnamn* (Dictionary of Proto-Nordic Personal Names) was carried out during the years 2002–03 at Språk- och folkminnesinstitutet (Institute for Dialectology, Onomastics and Folklore Research) in Uppsala with some economic support from Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien (The Royal Academy of Letters, History and Antiquities).

The plan of the project has basically followed the sketch for an “Ordbog over urnordiske personnavne” proposed in 1993 by the since deceased Danish scholar John Kousgård Sørensen. For a more complete description of the project and its background, see my article “Lexikon över urnordiska personnamn: Presentation av ett forskningsprojekt” in *Studia anthropymica Scandinavica* 20 (2002), 125–29.

The sources which have been excerpted are: Proto-Nordic runic inscriptions, Nordic place-names ending in *-lev* (*-löv*), and the Old English poem *Beowulf*. The three sources are treated in separate sections, a division of the work dictated by the great differences between the three groups of material. In addition to the alphabetically ordered name articles within each section, where—as far as possible—etymological explanations are given, the dictionary contains a section on “Namnbildningstyper”. This section constitutes an attempt to show in a number of tables the different types of name formation that occur in the material.

The dictionary is intended to serve as the basis for further research, such as comparisons with contemporary West and East Germanic or later Nordic Viking-period and medieval naming customs. *Lexikon över urnordiska personnamn* was made available on the Internet in January 2004 (<http://www.sofi.se>, under “databaser”).

See in addition the reviews by Thorsten Andersson in *Studia anthropymica Scandinavica* 23 (2005), 129–34, and by Michael Lerche Nielsen in *Namn och bygd* 93 (2005), 172–75.

Lena Peterson

Department of Scandinavian Languages, Uppsala
University, Box 527, SE-751 20 Uppsala, Sweden

Home page for *Nytt om runer*

The periodical *Nytt om runer* has had a home page on the Internet since 1996 (issue 11, with i.a. new runic finds in 1995 and the runic bibliography for 1995). The home page has been improved and remodelled several times since its inception, and large parts have again been redone in 2005. The editor of the home page, James E. Knirk, hopes that the Internet pages now have attained a good and useful format. Several of the innovations on the home page will be discussed below.

Since the museum of which the Runic Archives is a part changed its name recently, the address on the Internet has also changed and is now: <http://www.khm.uio.no/runenews>.

The Periodical

ANNUAL ISSUES

Since the appearance of *Nytt om runer* 16 for 2001, all annual issues have been made available in their entirety on the Internet. Number 16 is, as a whole, unfortunately only available as one large PDF file, but several of the individual articles have now been converted into HTML files. This work will continue until the entire issue is available in both formats. As a rule, HTML files are produced and made available soon after the editor receives the material, and thus represent a preliminary publication. The articles are sometimes edited further, improved upon or changed before the publication in paper form of the periodical, but the electronic files are always updated in such a way that there is complete correspondence between the published PDF file—from which the periodical in paper form is printed—and the final HTML files.

Several subscribers to *Nytt om runer* use the preliminary publication of articles actively, and report problems, mistakes, and typographical errors to the editor. This is very much appreciated, and it is hoped that more subscribers (and other readers) will peruse the preliminary publications on the Internet and send any comments or corrections to the editor.

It is not at present feasible to produce PDF versions of earlier issues of the periodical, but the editor plans to make HTML files of all articles in issues 11–15 (1996–2000) available under “annual issues”. Most of this material (new finds, reports from conferences, and runic bibliographies with supplements) is already available elsewhere on the home page.

RUNIC BIBLIOGRAPHY AND THE FIVE-YEAR RUNIC BIBLIOGRAPHY

The editor has not been able to keep the temporary runic bibliographies as up to date as he would have liked. Too often bibliographical information has been sent in, but it has not been possible to digitize the entries expeditiously. During the spring of 2006 efforts will be made to bring the temporary bibliographies up to date (2003, 2004, 2005, 2006).

Unfortunately, since Jan Axelson no longer is with the Runic Unit (Runverket) in Stockholm, his participation in the work on the runic bibliography will be much more limited. For over ten years he has been the main contributor to the runic bibliography, and his very active participation will be sorely missed.

The editor therefore hopes that individual runic researchers will help by regularly submitting bibliographical information to the journal.

The five-year runic bibliography for 1995–99 will be made available in a temporary form in January 2006. Unfortunately, it will not contain indexes, and possibilities for searching will therefore be limited. Links back and forth, e.g. between an article and the book it appeared in or between a review and the book reviewed, will also be absent from the preliminary version. Improvements will be made in the course of time.

The five-year bibliographies for 1990–94 and 1985–89 will in time also be made available on the Internet.

NEW FINDS OF RUNIC INSCRIPTIONS

The section containing annual reports of new finds or new registrations of runic inscriptions has not been changed in 2005, only updated. Here one can enter using either the year or the country of the new find. Only new finds since 1995 are on the Internet, and at present there are no plans for digitizing the first ten issues of *Nytt om runer*.

ANNOUNCEMENTS OF INTEREST FOR RUNOLOGISTS

The section “Announcements of interest for runologists” was entirely remodelled in 2005.

Under “Reports from runic conferences” several reports from earlier conferences will be made available, including those from all the annual meetings of field runologists since the series started in 1988, and reports from each international symposium on runes and runic inscriptions since the second one in Sigtuna in 1985. Reports from more recent runic conferences of different types will in the future be made available on the home page as soon as the presentation reaches the editor.

Pages are included with information on computer/Internet resources with links to “Runic fonts”, “Runic databases”, “Runic dictionaries”, and preliminary publications of runic material on the Internet.

The section on “Addresses” has been expanded with “personalia”, i.e. notices of the recent retirement of runic scholars and of deaths among runic scholars. It will be further expanded with a list of recent dissertations and one of recent new employment of runic scholars.

LINKS

The section on links is still under construction. It will collect links included elsewhere on the home page of *Nytt om runer*, especially under “Announcements of interest for runologists”. It may include additional links, but only to home pages with a scholarly basis.

Information about Runes and Runic Inscriptions

General information about “runes and runic inscriptions” will be added to the home page. This will probably consist, at least initially, of rudimentary presentations in both English and Norwegian.

James E. Knirk
Runic Archives
Museum of Cultural History
University of Oslo

Runic Bibliography for 2002

- Agertz, Jan. "Småländska ortnamn i runskrift och ortnamn i småländska runinskrifter." In \Rightarrow *Om runstenar i Jönköpings län*, 93–102.
- Agertz, Jan. \Rightarrow Varenius, Linnéa, et al.
- Allan, Tony. *Vikings: The Battle at the End of Time*. London: Duncan Baird, 2002. 144 pp. [26–31: runes and runic inscriptions.] [Translations in 2002 into Danish (*Vikingerne*, trans. Jens Ulriksen (København: Sesam)), French (*Vikings: peuples et cultures*, trans. Emmanuel Pailler (Paris: Gründ)), Norwegian (*Vikingene: Myter, kunst og levende symboler*, trans. Berit Nøkleby; adapted by Jørgen Haavardsholm (Oslo: Cappelen)) and Swedish (*Vikingar: Myter, kultur och långfärder*, trans. Per Nyqvist (Stockholm: Prisma)).]
- Anderman, Tomas. "Runstenar." In *Vikingatid i Danmarks socken: Rapport från vår studiecirkel i arkeologi 1999–2002*, ed. Stefan Östergren, 143–52. Uppsala: Danmarks Hembygdsförening, 2002.
- Andersson, Erik. "Tolkningen av inskriften på Rökstenen." In *Att förstå inom humaniora*, ed. René Gothóni, 153–71. Helsingfors: Finska Vetenskaps-Societeten, 2002.
- Andersson, Thorsten. "Nordgermanische Sprachen." In \Rightarrow *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 21, 289–306.
- Antonsen, Elmer H. *Runes and Germanic Linguistics*. Trends in Linguistics: Studies and Monographs 140. Berlin: Mouton de Gruyter, 2002. xxii + 380 pp. [Basically reprints; 261–83: "Some Controversial Grammatical Forms" is new.]
- Antonsen, Elmer H. Review of *Pforzen und Bergakker*, ed. Alfred Bammesberger (1999). *Historische Sprachforschung (Historical Linguistics)* 115 (2002), 313–19.
- Bammesberger, Alfred. "The Brandon Antler Runic Inscription." *Neophilologus* 86 (2002), 129–31.
- Bammesberger, Alfred. "Zur Runeninschrift auf der Fibel von Weingarten." *Historische Sprachforschung (Historical Linguistics)* 115 (2002), 119–21.
- Barnes, Michael P. Review of *The Viking-Age Rune-Stones*, by Birgit Sawyer (2000). *Saga-Book* 26 (2002), 114–20.

- Baumeister, Martin. "Runen—eine germanische Schrift zwischen Fakten und Mythen." In *Schrift, Sprache, Bild und Klang: Entwicklungsstufen der Schrift von der Antike bis in die Neuzeit* [catalogue for a special exhibition at the University of Würzburg in 2002], eds. Irma Wehgartner and Johanna Wich, 128–43. Nachrichten aus dem Martin-von-Wagner-Museum der Universität Würzburg, A: Antikensammlung 4. Würzburg: Ergon, 2002.
- Beck, Heinrich, and Karl Hauck. "Zur philologischen und historischen Auswertung eines neuen Drei-Götter-Brakteaten aus Sorte Muld, Bornholm, Dänemark (Zur Ikonologie der Goldbrakteaten, LXIII)." *Frühmittelalterliche Studien* 36 (2002), 52–94. [52–61: Heinrich Beck, "Evokation in iterativer Form", mainly concerning runic inscriptions on bracteates.]
- Bekker-Nielsen, Hans. *Fra runeskrift til trykte bogstaver: Et festskrift udgivet i anledning af OAB-Tryks 75 års jubilæum, 2001*. Odense: OAB-Tryk, 2002. 48 pp. [9–10: "Runer og runeindskrifter"; 11–14: "De ældre runer"; 15–24: "De yngre runer".]
- Birkmann, Thomas. "From Ancient Nordic to Old Nordic: Definition and delimitation of the period" (ch. 79). In \Rightarrow *The Nordic Languages*, vol. 1, 691–98.
- Birkmann, Thomas. "A survey of ancient Nordic sources" (ch. 71). In \Rightarrow *The Nordic Languages*, vol. 1, 619–25.
- Braunmüller, Kurt. "The Ancient-Nordic linguistic system from a topological point of view: Phonology, graphemics, morphology, syntax and word order" (ch. 74). In \Rightarrow *The Nordic Languages*, vol. 1, 649–56.
- Braunmüller, Kurt. "Om flerspråkighet och språkförändring." In *Studier i svensk språkhistoria*, vol. 6: *Förhandlingar vid Sjätte sammankomsten för svenska språkets historia, Helsingfors 11–12 maj 2000*, eds. Gunilla Harling-Kranck and Hanna Lehti-Eklund, 11–33. Folkmålsstudier 41. Helsingfors: Föreningen för nordisk filologi, 2002. [16–20: Primitive Nordic.]
- Brink, Stefan. "Nordic language history and archaeology" (ch. 37). In \Rightarrow *The Nordic Languages*, vol. 1, 317–25.
- Brink, Stefan. "Runstenar och gamla vägar i norra Småland." In \Rightarrow *Om runstenar i Jönköpings län*, 103–18.

- Carletti, Carlo. “‘Scrivere i santi’: epigrafia del pellegrinaggio a Roma nei secoli VII–IX.” In *Roma fra Oriente e Occidente, 19–24 aprile 2001*, vol. 1, 323–60. Settimane di studio del Centro italiano di studi sull’alto medioevo 49. Spoleto: Centro italiano di studi sull’alto medioevo, 2002. [353 and pl. xiv–xv: Anglo-Saxon runic inscriptions in the catacombs of the cemeteries of Commodilla and Marcellino e Pietro.]
- Coatsworth, Elizabeth, and Michael Pinder. *The Art of the Anglo-Saxon Goldsmith: Fine Metalwork in Anglo-Saxon England: its Practice and Practitioners*. Anglo-Saxon Studies 2. Woodbridge: Boydell, 2002. xvi + 293 pp. [220–25: “Inscriptions”.]
- Dahlén, Rikard. ⇒ Tulin, Olle, and Rikard Dahlén.
- Dillmann, François-Xavier. “Runic Script.” In *A History of Writing: From Hieroglyph to Multimedia*, ed. Anne-Marie Christin, 271–75. Paris: Flammarion, 2002.
- Düwel, Klaus. “Möjbro, § 2. Der Bildstein.” In ⇒*Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 20, 135–36.
- Düwel, Klaus. “Mos.” In ⇒*Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 20, 254–55.
- Düwel, Klaus. “Nebenstedt, § 2. Runologisches.” In ⇒*Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 21, 32–33.
- Düwel, Klaus. “Niederstotzingen, § 2. Runologisches.” In ⇒*Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 21, 194.
- Düwel, Klaus. “Nordendorf, § 2. Runologisches.” In ⇒*Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 21, 275–77.
- Düwel, Klaus. “Nord-Huglo, § 2. Runenkundliches.” In ⇒*Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 21, 308–09.
- Düwel, Klaus. “Oberflacht, § 2. Runologisches.” In ⇒*Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 21, 479.
- Düwel, Klaus. “Runenkundige Frauen im Frühmittelalter.” In *Lektüren der Differenz: Studien zur Mediävistik und Geschlechtergeschichte gewidmet Ingvild Birkhan*, ed. Ingrid Bennewitz, 23–35. Bern: Lang, 2002.
- Düwel, Klaus. “Zu einem merkwürdigen Inschriftentyp: Funktions-, Gegenstands- oder Materialbezeichnung?” In *Forschungen zur Archäologie und Geschichte in Norddeutschland: Festschrift für Wolf-Dieter Tempel zum 65. Geburtstag*, ed. Ullrich Masemann, 279–89.

- Rotenburg (Wümme): Archäologische Gesellschaft im Landkreis Rotenburg (Wümme), 2002.
- Düwel, Klaus. Presentation of *Medan världen vakar*, by Thorgunn Snædal (2002). *Germanistik* 43 (2002), 63.
- Düwel, Klaus. Presentation of *Ships and Men in the Late Viking Age*, by Judith Jesch (2001). *Germanistik* 43 (2002), 211.
- Düwel, Klaus. ⇒ Fingerlin, Gerhard, and Klaus Düwel.
- Düwel, Klaus. ⇒ Reimann, Dorit, and Klaus Düwel.
- Ebel, Else. "Odal, § 3. Runen." In ⇒ *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 21, 537.
- Eldblad, Anita. "Personnamnen i Jönköpings läns runinskrifter." In ⇒ *Om runstenar i Jönköpings län*, 79–92.
- Engvig, Olaf. "The Kensington Runestone Forum at California Lutheran University, February 24, 2002." *Viking Heritage Magazine* (Visby) 2002.2, 21–23.
- Enoksen, Lars Magnar. *Vikingarnas egna ord*. Lund: Historiska Media, 2003. 255 pp.
- Falk, Bertil. "Problemlösaren som letar runor och knäcker gåtor." *DAST Magazine: Nya Dast Magazine: Tidskrift för underhållningslitteratur* 35.2 (no. 175, 2002), 77–79. [Concerning Mats G. Larsson.]
- Falk, Bertil. "Runchiffer före deckargåtornas tid." *DAST Magazine: Nya Dast Magazine: Tidskrift för underhållningslitteratur* 35.2 (no. 175, 2002), 82–84, 85 ("Rökstenens text"). [Ög 136 Rök runestone.]
- Falk, Bertil. "Våra förfäders läkemedel: Makabert runskydd på del av ett kranium." *DAST Magazine: Nya Dast Magazine: Tidskrift för underhållningslitteratur* 35.2 (no. 175, 2002), 86–87. [Ribe cranium.]
- †Fell, Christine E. "Runes and Riddles in Anglo-Saxon England." In ⇒ *'Lastworda Betst'*, 264–77.
- †Fell, Christine E. "Wax Tablets of Stone." In ⇒ *'Lastworda Betst'*, 249–63.
- Fingerlin, Gerhard, and Klaus Düwel. "Neudingem." In ⇒ *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 21, 108–11.
- Fischer, Svante. Review of *Recasting the Runes*, by David N. Parsons (1999). *Fornvännen* 97 (2002), 302–04.
- Flowers, Stephen E. *The Rune-Poems*, vol. 1: *Introduction, Texts, Translations and Glossary*. Smithville, Texas: Rûna-Raven [private print-

- ing], 2002. ix + 76 pp.
- Forssman, Berthold. *Studien zu einer runenschwedischen Grammatik: Die Nominalflexion in den Runeninschriften Västergötlands*. Philologia: Sprachwissenschaftliche Forschungsergebnisse 50. Hamburg: Dr. Kovač, 2002. 164 pp.
- Franklin, Simon. *Writing, Society and Culture in Early Rus, c. 950–1300*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. xv + 325 pp. [110–15: “Runes”; cf. Index, p. 322.]
- Gabrielsen, Karsten. *Vikingar: En översikt*. Trans. Christian Thurban. Lund: Historiska Media, 2002. 73 pp. [54–55: “Runor och skaldediktning”.]
[Danish original: *Vikingernes historie—kort fortalt* (København: Aschehoug, 2000); English translation: *A Short History of the Vikings* (Copenhagen: Aschehoug, 2000).]
- Glazyrina, Galina Vasil’evna. *Saga ob Ingvare Putešestvennike: Tekst, perevod, kommentarij*. Drevnejšie istočniki po istorii Vostočnoj Evropy. Moskva: Vostočnaja literatura RAN [Rossijskaja akademija nauk], 2002. 463 pp. [382–421: “Švedskie runičeskie pamjatniki v čest’ učastnikov poxoda Ingvara”, i.e. Ingvarr runestones.]
- Gran, Gunnar. “Nye runder om runestein.” *The Norseman* (Nordmannsforbundet, Oslo) 2002.1, 47–49. [Kensington runestone.]
- Gräslund, Anne-Sofie. *Runstensstudier*. 2nd ed. Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet, 2002; 1st ed. 1994. 116 pp. [Reprints; includes now also “Runstenskviinnorna ännu en gång”, *Tor* 27 (1995).]
- Gräslund, Anne-Sofie. “De senvikingatida runstenarna i Jönköpings län —deras ornamentik och datering.” In ⇒*Om runstenar i Jönköpings län*, 139–54.
- Gräslund, Anne-Sofie. Presentation of *Medan världen vakar*, by Thorgunn Snædal (2002). *Viking Heritage Magazine* (Visby), 2002.3, 35–36.
- Grønvik, Ottar. “Om Eggjainnskriften—Epilog.” *Arkiv för nordisk filologi* 117 (2002), 29–34.
- Gustavson, Helmer. “Noleby, § 2. Runenkundliches.” In ⇒*Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 21, 260–62.

- Gustavson, Helmer. "Runmonumentet i Rytterne." In *Nya anteckningar om Rytterns socken: Medeltidsstudier tillägnade Göran Dahlbäck*, eds. Olle Ferm et al., 145–53. Västerås: Västmanlands läns museum; Västmanlands fornminnesförening, 2002.
- Gustavson, Helmer. "Runor och bokstäver—tal och skrift." In ⇒*Om runstenar i Jönköpings län*, 17–34.
- Gustavson, Helmer. "Två nyfynd från Jönköpings län." In ⇒*Om runstenar i Jönköpings län*, 259–66. [Tunnerstad/Visingsö runestone found in 2000; Tovhult runestone found in 2001.]
- Gustavson, Helmer. ⇒ Klingmark, Elisabeth.
- Gustavson, Helmer. ⇒ Tronner, Kate, et al.
- Gustavson, Helmer. ⇒ Varenius, Linnéa, et al.
- Hagland, Jan Ragnar. "Kven rista egentleg desse runene i Nidaros?" In *Venneskrift til Gulbrand Alhaug*, eds. Tove Bull et al., 70–75. Tromsø: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Tromsø, 2002.
- Hagland, Jan Ragnar. "Nidaros, § 4. Inschriften." In ⇒*Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 21, 148–49 and pl. 7a.
- Hagström, Karl Eric. "Den småländska 'gråstenen'—både utmärkt och runmärkt." In ⇒*Om runstenar i Jönköpings län*, 175–86.
- Hallberg, Göran. Presentation of *Vestr ok austr*, by Carla Cucina (2001). *Arkiv för nordisk filologi* 117 (2002), 238.
- Hanson, Barry J. *Kensington Runestone: A Defense of Olof Ohman—The Accused Forger*. 2 vols. Maple, Wisc.: private printing (Kearney, Neb.: Norris), 2002. iv + 358 pp., c. 350 pp. with various numbering. [Includes ⇒Richard Nielsen, "The Kensington Rune Stone".]
- Hauck, Karl. ⇒ Beck, Heinrich, and Karl Hauck.
- Herschend, Frands. "Kind hearts are more than cunning heirs and simple pride than property." (Review of *The Viking-Age Rune-Stones*, by Birgit Sawyer (2000).) *Scandia: Tidskrift för historisk forskning* 68 (2002), 23–30.
- Hofstra, Tette. Review of *The Early Runic Language of Scandinavia*, by Hans Frede Nielsen (2000). *Rask: Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation* 16 (2002), 119–24.
- Hofstra, Tette. Review of *Runor och namn*, eds. Lennart Elmevik and Svante Strandberg (1999). *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 56 (2002), 236–38.

- Holm, Gösta. Review of *I begynnelsen var fupark*, by Terje Spurkland (2001). *Maal og minne* 2002, 89–97.
- ten Holt, Jan. *Runefund på de Syddanske øer*. Nakskov: private printing, 2002. [28 pp.]
- Haavaldsen, Per. “Et gjenfunnet steinkors fra Njærheim i Hå.” *Frå haug ok heiðni* 2002.2, 31–33. [N223.]
- Ingelman-Sundberg, Catharina. “Sensationellt runstensfynd.” *Ledungen: Tidskrift för kultur och miljö i Stockholms län* 28.2 (2002), 19. [Skesta/Vallentuna runestone found in 2002.]
- Jesch, Judith. “Old Norse *vikingr*: A Question of Contexts.” In ⇒ *Lastworda Betst*, 107–21.
- Karlsjö, Bertil. “Ristat i sten—minnesstenar i Halmstad.” *Föreningen Gamla Halmstads årsbok* 79 (2002), 87–103.
- Kitzler, Laila. “Vad säger huggningsspåren?” In ⇒ *Om runstenar i Jönköpings län*, 187–96.
- Kitzler, Laila. ⇒ Åhfeldt, Laila Kitzler.
- Klingmark, Elisabeth. *Vårt en omväg: Vägvisare till 30 kulturminnen i Sverige*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag, 2002. 272 pp. [208–15: “Rökstenen”; 202–07: Helmer Gustavson, “Karlevistenen”.]
- Knirk, James E. “Myklebostad, § 2. Runologisches.” In ⇒ *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 20, 453–54.
- Knirk, James E. “Runes: Origin, development of the futhark, functions, applications, and methodological considerations” (ch. 73). In ⇒ *The Nordic Languages*, vol. 1, 634–48.
- Kovalev, Roman. “Karvestokker—middelalderens ‘regneark’.” *Spor—nytt fra fortiden* 17.2 (no. 34; 2002), 37–39. [A271/N797 Trondheim.]
- Källström, Magnus. “Kyrkobyggare i Spånga.” In *Upptaget: Arkeologi i Stockholm inför 2000-talet*, ed. Björn Hallerdt, 141–48. Sankt Eriks årsbok 2002. Stockholm: Samfundet S:t Erik; Stockholms stadsmuseum; Stockholms medeltidsmuseum; dist. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 2002. [I.a. runestone fragments found in the cemetery in 2000.]
- Källström, Magnus. “Till tolkningen av personnamnen på Lundstenen i Valbo (Gs 12).” *Studia anthroponymica Scandinavica* 20 (2002), 5–37.
- Källström, Magnus. ⇒ Åhfeldt, Laila Kitzler, and Magnus Källström.

- Lager, Linn. "Runstensors i Jönköpings län." In \Rightarrow *Om runstenar i Jönköpings län*, 131–38.
- Lager, Linn. *Den synliga tron: Runstensors som en spegling av kristnandet i Sverige*. Occasional Papers in Archaeology 31. Uppsala: Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala universitet, 2002. 273 pp. [Doctoral dissertation.]
- Larsson, Mats G. *Götarnas riken: Upptäcktsfärder till Sveriges enande*. Stockholm: Atlantis, 2002. 212 pp. [97–100: Vg 119 Sparlösa, 131–40: "Österfärder från Ätradalen", 140–49: "Död är ock Boe" (Ög 81 Högby old church).]
- Larsson, Mats G. "Runstenarna vid Strängnäs domkyrka, Ingvar den vittfarne och en sörmländsk storgård." *Fornvännen* 97 (2002), 87–96.
- Larsson, Partik. "Recent research on personal names and place-names in runic inscriptions." *Onoma: Journal of the International Council of Onomastic Sciences* 37 (2002), 47–68.
- Larsson, Patrik. *Yrrunan: Användning och ljudvärde i nordiska runinskrifter*. Runrön 17. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, 2002. 245 pp. [Doctoral dissertation.]
- '*Lastworda Betst*': *Essays in Memory of Christine E. Fell, with her Unpublished Writings*. Eds. Carole Hough and Kathryn A. Lowe; foreword R. I. Page. Donington: Shaun Tyas, 2002. xvi + 298 pp. [\Rightarrow Fell, "Runes", "Wax"; \Rightarrow Jesch.]
- Lindström, Håkan L. "Runornas användning anar vi allt bättre." *Föreningen för Västgötalitteratur, Meddelanden* 2002.3, 10–11. [Concerning *dalrunor*/Dalecarlian runes.]
- Löow, Heléne. "Runor och nordisk mytologi i rasideologisk tappning." In \Rightarrow *Om runstenar i Jönköpings län*, 155–74.
- MacLeod, Mindy. "Bandrúnir in Icelandic Sagas." *Scripta Islandica: Isländska sällskapetets årsbok* 52 for 2001 (2002), 35–51. [Concerning magical runic monograms, *Bushubæn*/mistil-formula.]
- MacLeod, Mindy. *Bind-Runes: An Investigation of Ligatures in Runic Epigraphy*. Runrön 15. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, 2002. 348 pp. [Doctoral dissertation, University of Melbourne, 1998.]
- MacLeod, Mindy. "Bind-Runes in Numerological Rune-Magic." *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 56 (2002), 27–40.

- Mees, Bernard. "The Bergakker Inscription and the Beginnings of Dutch." *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 56 (2002), 23–26.
- Mees, Bernard. "Sinnbildforschung: The Science of the Swastika: Old Germanic Studies and the Third Reich." Doctoral dissertation, University of Melbourne, 2002. vii + 518 pp. [Passim: runes and runic inscriptions.]
- Meijer, Jan. "Runic Terminology." *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 56 (2002), 41–67.
- Mørup, Poul Erik. "Runebrakteaten fra Skodborg." *Sønderjysk månedsskrift* 2002, 147–50.
- Nedoma, Robert. "Altgermanische Anthroponyme in runenepigraphischen (und anderen) Quellen. Ein Projektbericht." In *Person und Name: Methodische Probleme bei der Erstellung eines Personen-namenbuches des Frühmittelalters*, eds. Dieter Geuenich et al., 105–26. Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 32. Berlin: de Gruyter, 2002.
- Nielsen, Hans Frede. "Delimitation of Ancient Nordic from Common Germanic and Old Nordic" (ch. 70). In ⇒ *The Nordic Languages*, vol. 1, 615–19.
- Nielsen, Hans Frede. *Guldhornsindskriften fra Gallehus: Runer, sprog og politik*. C. C. Rafn-forelæsning 11. Odense: Odense universitetsforlag, 2002. 36 pp.
- Nielsen, Hans Frede. "Nordic–West Germanic relations" (ch. 64). In ⇒ *The Nordic Languages*, vol. 1, 558–68.
- Nielsen, Michael Lerche. "Runefund fra Hedeby og Slesvig." In *Beretning fra enogtyvende tværfaglige vikingesymposium*, ed. Christian Radtke, 53–71. Højbjerg: Hikuin; Afdeling for Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet, 2002.
- Nielsen, Michael Lerche. ⇒ Stoklund, Marie, and Michael Lerche Nielsen.
- Nielsen, Richard. "The Kensington Rune Stone and Evidence in *Erikskrönikan*, Mid-14th Century Diplomas, and the Kingigtorsuaq Inscription." In *Kensington Runestone: A Defense of Olof Ohman*, by ⇒ Barry J. Hanson, vol. 2, D1–D45 (Appendix D).
- Nord, Anders G. ⇒ Tronner, Kate, et al.

Nordby, K. Jonas. "Nyere tids runer i Hardanger." *Hardanger* (Hardanger Historielag) 2002, 90–117.

The Nordic Languages: An International Handbook of the History of the North Germanic Languages, vol. 1. Eds. Oskar Bandle et al. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 22.1. Berlin: de Gruyter, 2002. xxix + 1057 pp. [Passim; ⇒Birkmann, "From", "Survey"; ⇒Braunmüller, "Ancient"; ⇒Brink, "Nordic"; ⇒Knirk, "Runes"; ⇒H. F. Nielsen, "Delimitation", "Nordic"; ⇒Peterson, "Development", "Developments"; ⇒Reichert; ⇒Schulte, "Development"; ⇒Strid; ⇒Syrett, "Morphological"; ⇒Würth.]

Nordström, Mikael. "'En steen medh Runska Bogstäfwor ...'—en antikvarisk runstensresa." In ⇒*Om runstenar i Jönköpings län*, 231–50.

Norheim, Olav. "Ringeriks-steinar med rune-trykkfeil." *Ringerike* (Hønefoss) 74 (2002), 38–39. [N61–62 Alstad, N68 Dynna.]

Nyberg, Helena. "Modern tolkning av Haninges runstenar. Del 1." *Glimtar från Haningebygden: Medlemsblad för Haninge Hembygds-gille* 21.2 (no. 75, 2002), 5–7.

Nyberg, Helena. "Runstensresare i Haninge" [pt. 2]. *Glimtar från Haningebygden: Medlemsblad för Haninge Hembygds-gille* 21.3 (no. 76, 2002), 3–6.

Odenstedt, Bengt. "The Skramle Inscription—An Important Find: With Some Notes on the Older Runic Inscriptions." In *Skramle—the true story of a deserted medieval farmstead*, eds. Sofia Andersson and Eva Svensson, 116–31. Lund studies in medieval archaeology 27. Stockholm: Almqvist & Wiksell Int., 2002. [Reprinted from *From Runes to Romance* (1997).]

Om runstenar i Jönköpings län. Eds. Jan Agertz and Linnéa Varenius. Småländska kulturbilder 2002; Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och Stiftelsen Jönköpings läns museum 71. Jönköping: Jönköpings läns museum, 2002. 396 pp. [⇒Agerz; ⇒Brink, "Runstenar"; ⇒Eldblad; ⇒Gräslund, "Senvikingatida"; ⇒Gustavson, "Runor", "Två"; ⇒Hagström; ⇒Kitzler; ⇒Lager, "Runstenskors"; ⇒Löow; ⇒Nordström; ⇒Ringquist; ⇒Sawyer; ⇒Stille; ⇒Tronner, et al.; ⇒Varenius, et al.; ⇒Vestbö-Franzén; ⇒Zachrisson; ⇒Åhlén, "Runstensvård".]

- Owe, Jan. *Runfynden vid Köpings kyrka*. Bro: private printing, 2002. 142 pp., 12 pl.
- Peterson, Lena. “Albruna (Tacitus)—ett seglivat spöknamn.” In *Venne-skrift til Gulbrand Alhaug*, eds. Tove Bull et al., 148–52. Tromsø: Det humanistiske fakultet, Universitetet i Tromsø, 2002.
- Peterson, Lena. “The development of Proto-Nordic personal names” (ch. 76). In ⇒ *The Nordic Languages*, vol. 1, 664–71.
- Peterson, Lena. “Developments of personal names from Ancient Nordic to Old Nordic” (ch. 85). In ⇒ *The Nordic Languages*, vol. 1, 745–53.
- Peterson, Lena. “A Dictionary of the Personal Names in the Scandinavian Viking Age Runic Inscriptions: Presentation of a Research Project.” In *Actas do XX Congreso Internacional de Ciencias Onomásticas, Santiago de Compostela, 20–25 setembro 1999*, ed. Ana Isabel Boullón Agrelo, 1881–92. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza, 2002.
- Peterson, Lena. “Lexikon över urnordiska personnamn: Presentation av ett forskningsprojekt.” *Studia anthroponymica Scandinavica* 20 (2002), 125–29.
- Peterson, Lena. *Nordiskt runnamnslexikon, med tillägg av frekvens-tabeller och finalalfabetisk ordlista* [CD-ROM]. 4th ed. Uppsala: Språk- och folkminnesinstitutet (SOFI), 2002. 317 pp. [Internet PDF files at <http://www.sofi.se>, under “databaser”.]
- Pieper, Peter. “‘Der Tempel im Moor’.” In *Forschungen zur Archäologie und Geschichte in Norddeutschland: Festschrift für Wolf-Dieter Tempel zum 65. Geburtstag*, ed. Ullrich Masemann, 185–205. Rotenburg (Wümme): Archäologische Gesellschaft im Landkreis Rotenburg (Wümme), 2002. [198–202: Humouristic interpretation of Klaus Düwel’s comb-inscription (2001) to Dieter Cherubim (cf. his “Kämme mit Runeninschriften” (2001)) and Peter Pieper’s comb-inscription (2002) to Wolf-Dieter Tempel.]
- Pinder, Michael. ⇒ Coatsworth, Elizabeth, and Michael Pinder.
- Powell, Erik A. “Runestone Fakery.” *Archaeology* 55.1 (Jan./Feb. 2002), 9. [Concerning Kensington runestone II, from 1985.]
- Quak, Arend. Review of *The Early Runic Language of Scandinavia*, by Hans Frede Nielsen (2000). *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 56 (2002), 252–54.

- Quak, Arend. Review of *I begynnelsen var fupark*, by Terje Spurkland (2001). *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 20 (2002), 100–01.
- Randsborg, Klavs. Review of *Work and Worship*, by Laila Kitzler Åhfeldt (2002). *Journal of Nordic Archaeological Science* [previously *Laborativ arkeologi*] 13 (2002), 113–17.
- Rasmussen, Pétur. “Debat, Guldhornindskriften.” *Dansk noter* 2002.1, 50. [Cf. articles by Peter Meisling and Carl Jørgen Nielsen in *Dansk noter* 2001.]
- Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck et al., vol. 20: *Metuonis–Naturwissenschaftliche Methoden*. Berlin: de Gruyter, 2002. [⇒Düwel, “Möjbro”, “Mos”; ⇒Knirk, “Myklebostad”.]
- Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck et al., vol. 21: *Naualia–Østfold*. Berlin: de Gruyter, 2002. [⇒Th. Andersson; ⇒Düwel, “Nebenstedt”, “Niederstotzingen”, “Nordendorf”, “Nord-Huglo”, “Oberflacht”; ⇒Ebel; ⇒Fingerlin and Düwel; ⇒Gustavson, “Noleby”; ⇒Hagland, “Nidaros”; ⇒Seebold; ⇒Stoklund, “Nøvling”.]
- Reichert, Hermann. “Nordic language history and religion/ecclesiastical history, I: The pre-Christian period” (ch. 44). In ⇒*The Nordic Languages*, vol. 1, 389–402.
- Reimann, Dorit, and Klaus Düwel. “Recycling im Frühmittelalter: Maisach, Grab 50.” *Das archäologische Jahr in Bayern* 2001 (2002), 109–10.
- Ringquist, Per-Olof. “Runstenar som kulturarv.” In ⇒*Om runstenar i Jönköpings län*, 9–16.
- Salberger, Evert. “Eftermälet på Sjörup-stenen.” *Sydsvenska ortnamns-sällskapets årsskrift* 2002, 42–60.
- Salberger, Evert. “Nytt om Tuna-stenen i Bälinge.” *Arkiv för nordisk filologi* 117 (2002), 63–72.
- Salberger, Evert. “Två mansnamn i runsvenskan.” *Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift* 2002, 39–49. [Sö 258 Älby, U 593 Ortala.]
- Sari, Luisella. “Odino e l’‘inventio’ delle rune: Un riesame della questione alla luce delle fonti eddiche.” *Acme: Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia dell’Università degli Studi di Milano* 55 (2002), 151–68.

- Sawyer, Birgit. "Runstenar och förmedeltida arvsförhållanden." In ⇒*Om runstenar i Jönköpings län*, 55–78.
- Sawyer, Birgit, and Anders Winroth. "Replik." *Dagens forskning: Tidning för vetenskap och kultur, teknik och samhälle* (Stockholm) 1.16 (26–27 Aug. 2002), 23. [Sawyer, "Runstenar reklam för resurser"; Winroth, "Vad hjälpte reklam i Vilda Uppland?"; Sawyer, "Nordborna var inga anarkister"; Winroth, "En alltför fjärran spegel?"; cf. ⇒Winroth.]
- Schuhmann, Roland. "Zur Runeninschrift auf dem Schildbuckel von Thorsberg und urgerm. *arga-." In *Novalis indogermanica: Festschrift für Günter Neumann zum 80. Geburtstag*, eds. Matthias Fritz and Susanne Zeilfelder, 453–64. *Grazer vergleichende Arbeiten* 17. Graz: Leykam, 2002.
- Schulte, Michael. "The development of Proto-Nordic lexicon" (ch. 75). In ⇒*The Nordic Languages*, vol. 1, 657–64.
- Schulte, Michael. "Das urnordische Lexikon—Wege der semantischen Forschung." In *Akten des V. Treffens der Nordeuropäischen Germanistik, Reykjavík, Island 1.–6.6. 1999*, eds. Oddný Sverrisdóttir and Peter Weiß, 177–90. Reykjavík: Háskólaútgáfan, 2002.
- Schulte, Michael. Review of *Über die Bildung des älteren und des jüngeren Runenalphabets*, by Ottar Grønvik (2001). *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 20 (2002), 92–99.
- Schwab, Ute. "Bekannte und unbekannte mythische Frauen im Bildprogramm des 'Franks Casket'." In *Mythological Women: Studies in Memory of Lotte Motz 1922–1997*, eds. Rudolf Simek and Wilhelm Heizmann, 125–81, pl. 25–35. *Studia Mediaevalia Septentrionalia* 7. Wien: Fassbaender, 2002.
- Seebold, Elmar. "Norditalische Schriften." In ⇒*Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 21, 310–12.
- Seim, Karin Fjellhammer. "Kensingtonsteinen—nok en gang." *Motskrift* (Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, NTNU, Trondheim) 2002.1, 79–88.
- Sermon, Richard. "The Use of Permutations to Explain the Hackness Cross Tree Rune Inscription." In *Archaeological Informatics: Pushing the Envelope; CAA 2001: Computer Applications and Quantita-*

- tive Methods in Archaeology: Proceedings of the 29th Conference, Gotland, April 2001*, ed. Göran Burenhult, 521–26. BAR International Series 1016. Oxford: Archaeopress, 2002.
- Sigerlöv, Bo. “Runstensfynd i Grödinge.” *Ledungen: Tidskrift för kultur och miljö i Stockholms län* 28.2 (2002), 18. [Grödinge/Marieberg runestone found in 2002.]
- Snædal, Thorgunn. *Medan världen vakar: Studier i de gotländska runinskrifternas språk och kronologi*. Runrön 16. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, 2002. 279 pp. [Doctoral dissertation.]
- Stille, Per. “Kristen tro och runstenar i Jönköpings län.” In ⇒*Om runstenar i Jönköpings län*, 119–30.
- Stoklund, Marie. “Nøvling, § 2. Runenkundliches.” In ⇒*Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, vol. 21, 257–58.
- Stoklund, Marie. “Runer 2001”; “Runes 2001”. *Arkæologiske udgravninger i Danmark 2001* (2002), 252–57, 257–60.
- Stoklund, Marie, and Michael Lerche Nielsen. “Runernes undergang?” *1066: Tidsskrift for historie* (København) 32.4 (2002), 29–30.
- Straume, Eldrid. “Fra Stenstad gård i Telemark til Jægerspris slott på Sjælland. Et stykke dansk-norsk historie.” *Viking* 65 (2002), 71–89. [77–82: KJ 81 Stenstad.]
- Strid, Jan Paul. “Lexical developments from Ancient Nordic to Old Nordic” (ch. 84). In ⇒*The Nordic Languages*, vol. 1, 733–45.
- Stroh-Wollin, Ulla. “Den 15-typiga futharken.” In *Studier i svensk språkhistoria*, vol. 6: *Förhandlingar vid Sjätte sammankomsten för svenska språkets historia, Helsingfors 11–12 maj 2000*, eds. Gunilla Harling-Kranck and Hanna Lehti-Eklund, 223–32. *Folkmålsstudier* 41. Helsingfors: Föreningen för nordisk filologi, 2002.
- Ström, Annika. *Monumental Messages: Latin Inscriptions on Tombstones and Church Bells in Medieval Sweden*. Sällskapet Runica et Mediævalia, Scripta maiora 3. Stockholm: Sällskapet Runica et Mediævalia, 2002. 144 pp. [Passim: inscriptions with runes.]
- Svensson, Torsten. “Laser technique reveals the rune carvers’ secrets.” *Viking Heritage Magazine* (Visby), 2002.3, 35–36. [English translation of his “Laserteknik”.]

- Svensson, Torsten. "Laserteknik avslöjar runristarnas hemligheter." *Populär arkeologi* 20.2 (2002), 23. [Concerning Laila Kitzler Åhfeldt's *Work and Worship* (2002) and Linn Lager's *Den synliga tron* (2002).]
- Svensson, Torsten. Presentation of *Medan världen vakar*, by Thorgunn Snædal (2002). *Populär arkeologi* 20.3 (2002), 33.
- Syrett, Martin. "Morphological developments from Ancient Nordic to Old Nordic" (ch. 82). In ⇒ *The Nordic Languages*, vol. 1, 719–29.
- Syrett, Martin. *The Vikings in England: The Evidence of Runic Inscriptions*. ASNC Guides, Texts, and Studies 4. Cambridge: Department of Anglo-Saxon, Norse, and Celtic, University of Cambridge, 2002. [4] + 159 pp.
- Tjäder, Börje. Review of *The Early Runic Language of Scandinavia*, by Hans Frede Nielsen (2000). *Namn och Bygd* 90 (2002), 198–201.
- Tordmar, Tord. ⇒ Åström, Hans, and Tord Tordmar.
- Tronner, Kate, Anders G. Nord and Helmer Gustavson. "'... stenarna dessa, röda av runor ...'—undersökning av färgrester på bemålad sten från vikingatiden." In ⇒ *Om runstenar i Jönköpings län*, 197–210.
- Tulin, Olle, and Rikard Dahlén. *Vägvisare till Fornlämningar i Sollentuna*. Sollentuna: Sollentuna kommun, 2002. 24 pp. [10–13: "Runristningar i Sollentuna".]
- Varenius, Linnéa, Helmer Gustavson and Jan Agertz. "Guide." [Table of contents: "Guide till besöksvärda runstenar i Jönköpings län med kartöversikt och register."] In ⇒ *Om runstenar i Jönköpings län*, 285–395.
- Vestbö-Franzén, Aadel. "Runstenarna och det äldre kartmaterialet." In ⇒ *Om runstenar i Jönköpings län*, 211–30.
- Widengren, Åke. *Stungna runor och kryptisk s-runa: Några aspekter på engelskt kulturinslag i sydsandinaviskt område kring sen vikingatid*. Göteborg: private printing, 2002. 2 + 10 + 32 pp. [Mainly *somnia vana*.]
- Winroth, Anders. "Ett skandinaviskt luftslott byggt av runstenar." (Review of *The Viking-Age Rune-Stones*, by Birgit Sawyer (2000).) *Dagens forskning: Tidning för vetenskap och kultur, teknik och samhälle* (Stockholm) 1.13–14 (24–25 June 2002), 37.
- Winroth, Anders. ⇒ Sawyer, Birgit, and Anders Winroth.
- Woodhouse, Robert. "Sequence in the Older Futhark." *Arkiv för nordisk filologi* 117 (2002), 73–83.

- Würth, Stefanie. “The sources of the transitional period between Ancient Nordic and Old Nordic” (ch. 80). In ⇒ *The Nordic Languages*, vol. 1, 698–703.
- Zachrisson, Torun. “Ärinwards minne—om runstenen i Norra Sandsjö.” In ⇒ *Om runstenar i Jönköpings län*, 35–54. [Sm 71.]
- Zilmer, Kristel. *Kristne runeinnskrifter i dynamisk sammenheng: Tekstuelle utviklingslinjer og kulturhistorisk kontekst: En studie med utgangspunkt i broinnskrifter*. Nordistica Tartuensia 6. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2002. 164 pp. [Master’s thesis, University of Tartu, 2000.]
- Zilmer, Kristel. “Nordiske runeinnskrifters opplysninger om kontakter innefor Østersjøområdet i vikingtiden og tidlig middelalder.” In *Studier i svensk språkhistoria*, vol. 7: *Svenska språkets historia i östersjöområdet*, eds. Svante Lagman et al., 25–38. Nordistica Tartuensia 7. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2002.
- Åhfeldt, Laila Kitzler. “Individual variability in Rune Carving on Rock: A comparison between individuals and workshops.” *Journal of Nordic Archaeological Science* [previously *Laborativ arkeologi*] 13 (2002), 79–101.
- Åhfeldt, Laila Kitzler. *Work and Worship: Laser Scanner Analysis of Viking Age Rune Stones*. Theses and Papers in Archaeology, ser. B, 9. Stockholm: Archaeological Research Laboratory, Stockholm University, 2002. 115 + 16 + 14 + 12 + 27 + 22 pp. [Doctoral dissertation; contains reprints/preprints of five articles: Kitzler, “Learning to Know a Rune Carver and his cutting technique” (1998), “Surface Structure Analysis of Runic Inscriptions on Rock” (2000); Kitzler Åhfeldt, “The Sparlösa Monument and its Three Carvers” (2001), “Öpir—A Viking-Age Workshop for Rune Stone Production in Central Sweden?” (2001), “Individual variability in Rune Carving on Rock” (2002).]
- Åhfeldt, Laila Kitzler. ⇒ Kitzler, Laila.
- Åhfeldt, Laila Kitzler, and Magnus Källström. “Stockholmsrunor och en huggspårsanalys av runstenen vid Prästgatan.” In *Upptaget: Arkeologi i Stockholm inför 2000-talet*, ed. Björn Hallerdt, 167–80. Sankt Eriks årsbok 2002. Stockholm: Samfundet S:t Erik; Stockholms stadsmuseum; Stockholms medeltidsmuseum; dist. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 2002.

- Åhlén, Marit. "Glimpses of Viking-Age women in runic inscriptions." *Viking Heritage Magazine* (Visby) 2002.1, 3–6.
- Åhlén, Marit. "New rune stone found north of Stockholm." *Viking Heritage Magazine* (Visby) 2002.2, 23. [Skesta/Vallentuna runestone found in 2002.]
- Åhlén, Marit. "Runstensvård och faddrar." In \Rightarrow *Om runstenar i Jönköpings län*, 251–58.
- Åsmundstad, Per. "'Her var han og frå her for han ut.'" *Årbok for Malangen og Balsford* 2002, 42–46. [N56–57 Ringeby.]
- Åström, Hans, and Tord Tordmar. *Fornminnen i Täby: En vägvisare*. Täby Hembygdsförenings skrift 29. Täby: Täby Hembygdsförening, 2002. [24–28: "Runristningar", et passim.]

Jan Axelson, Runic Unit
 National Heritage Board of Sweden, Stockholm
 James E. Knirk, Runic Archives,
 Museum of Cultural History, University of Oslo
 K. Jonas Nordby, Runic Archives,
 Museum of Cultural History, University of Oslo

Supplements to the Runic Bibliographies for 2000 and 2001

2000:

- Bammesberger, Alfred. Presentation of *Grundfragen der Umlautphonemisierung*, by Michael Schulte (1998). *Kratylos: Kritisches Berichts- und Rezensionsorgan für indogermanische und allgemeine Sprachwissenschaft* 45 (2000), 222–23.
- Braunmüller, Kurt. "Historisk syntaks og flersprogethed." *Nordlyd: Tromsø University Working Papers on Language and Linguistics* 28 (2000), 1–23. [7–9: Primitive Nordic.]

- Flowers, Stephen E. “A Semiotic Theory of Rune-Magic.” In his *Studia Germanica*, vol. 1, 1–7. Smithville, Texas: Rûna-Raven [private printing], 2000.
- Flowers, Stephen E. “Some Socio-Cultic Aspects of the Runes during the Migration Age.” In his *Studia Germanica*, vol. 1, 9–27. Smithville, Texas: Rûna-Raven [private printing], 2000.
- Rasmussen, Jens Elmegård. “The Growth of I-Umlaut in Norse and West Germanic: Thoughts on a Recent Book”; review of *Grundfragen der Umlautphonemisierung*, by Michael Schulte (1998). *Acta Linguistica Hafniensia* 32 (2000), 143–59.

2001:

- Chudziak, Wojciech. “Zagadki góry św. Wawrzyńca.” *Archeologia żywa* 18.3 (2001), 18–21. [20: “Antler disc with runic inscription”, i.e. photograph of gaming-piece from Kałdus.]
- Ekroll, Øystein. *Her hviler ...: Nidarosdomens gravsteinsutstilling*. Trondheim: Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeiders Forlag, 2001. 66 pp. [27: “Gravstein med runeinnskrift”, rediscovery of N508 Trondheim.]
- Gräslund, Anne-Sofie. “Rune Stones and Regionality.” In *Kingdoms and Regionality: Transactions from the 49th Sachsensymposium, 1998 in Uppsala*, ed. Birgit Arrhenius, 19–25. Theses and Papers in Archaeology, ser. B, 6. Stockholm: Archaeological Research Laboratory, Stockholm University, 2001.
- Hanson, Barry J. “The Kensington Runestone—Physical Features, Past and Present.” *Journal of the West* 40.1 (2001), 68–80.
- Hermes. *Liber runarum*, ed. Paolo Lucentini. In *Hermes Latinus*, vol. 4.4 = *Hermetis Trismegisti: Astrologica et Divinatoria*, eds. Gerrit Bos et al., 401–49. Corpus Christianorum Continuatio Mediaevalis 144 C. Turnhout: Brepols, 2001.
- Kraggerud, Egil. “Reviews of new dissertations in the field of classical philology.” = Review of *Johan Ihre on the Origins and History of the Runes*, by Krister Östlund (2000). *Eranos: Acta philologica Suecana* 99 (2001), 54–62.

- Lesman, Jurij M. “Skandinav na vostoce: otkuda, kuda, začem (po materialam runičeskix kamnej).” In *Norna u istočnika sud’by: Sbornik statej v čest’ Eleny Aleksandrovny Mel’nikovoj* [“Festschrift” for Elena A. Mel’nikova], eds. Tatjana H. Džakson [Jackson] et al., 225–31. Moskva: Izdatel’ctvo “Indrik”, 2001.
- Meisling, Peter. “Svar til Carl Jørgen Nielsen.” *Dansk noter* 2001.4, 54–55.
- Nielsen, Carl Jørgen. “HLEWAGASTIR was here!—om runer, graffiti og guldhornsindskriften.” *Dansk noter* 2001.4, 52–53. [Cf. Peter Meisling, “Om guldhornsindskriften”, *Dansk noter* 2001.2, 45–47; cf. ⇒Meisling, “Svar”.]
- Okasha, Elisabeth. “Anglo-Saxon Women: The Evidence from Inscriptions.” In *Roman, Runes and Ogham: Medieval Inscriptions in the Insular World and on the Continent*, eds. John Higgitt et al., 79–88. Donington: Shaun Tyas, 2001.
- Page, R. I. “Lincoln, § 2. Runic Inscriptions.” In *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, founded by Johannes Hoops, 2nd ed., eds. Heinrich Beck et al., vol. 18, 453–54. Berlin: de Gruyter, 2001.
- Pierce, Marc. Presentation of *Grundfragen der Umlautphonemisierung*, by Michael Schulte (1998). *Language* 77 (2001), 604.
- Quak, Arend. Review of *Die 2. Lautverschiebung*, by Judith Schwert (2000). *Amsterdamer Beiträge zur älteren Germanistik* 55 (2001), 270–73.
- Widengren, Åke. *Det där om runors ursprung*, vol. 1. Göteborg: private printing, 2001. 62 pp.
- Zalar, Michael A. “16th-Century Cartography, Plat Maps and the Kensington Runestone.” *Journal of the West* 40.1 (2001), 62–67.

Jan Axelson, Runic Unit

National Heritage Board of Sweden, Stockholm

James E. Knirk, Runic Archives,

Museum of Cultural History, University of Oslo

K. Jonas Nordby, Runic Archives,

Museum of Cultural History, University of Oslo

STUDIA ANTHROPONYMICA SCANDINAVICA
TIDSKRIFT FÖR NORDISK PERSONNAMNSFORSKNING

Studia anthroponymica Scandinavica (SAS), founded in 1983 by Thorsten Andersson and Lena Peterson and from 2001 onwards edited by Eva Brylla and Lena Peterson, Uppsala, together with co-editors in Denmark, Finland and Norway, publishes articles in the field of Scandinavian personal name research and reviews books in this field. It presents studies dealing with the etymology, phonology, semantics, history, sociology, and stylistics of personal names. It aims to contribute to a discussion of methodology and terminology, as well as to emphasize the affinity between personal name research and other branches of the humanities, e.g. ethnology, genealogy, history, literature, psychology, religion, and, last but not least, runology. Articles written in the Scandinavian languages have summaries in English.

Articles published recently, in vol. 18 (2000) onwards, include:

Th. Andersson: Ofeg Öper – ett tillägg (vol. 19, 2001)

M. Källström: Till tolkningen av personnamnen på Lundstenen i Valbo (Gs 12) (vol. 20, 2002)

M. Källström: Vad hette Åsmunds medristare i Tierp och Norrsunda? Till tolkningen av mansnamnet **hiriar** och den dunkla runföljden **nibiar** (vol. 23, 2005)

P. Larsson: Ett problematiskt personnamn. Till tolkningen av runföljden **kus** i tre uppländska inskrifter (vol. 18, 2000)

P. Larsson: Ett problematiskt personnamn 2. Till tolkningen av runföljden **syhsa** (ack.) i två uppländska inskrifter (vol. 19, 2001)

P. Larsson: Ett problematiskt personnamn 3. Till tolkningen av runföljden [**ub**]l**ubr** (Sö 174) (vol. 21, 2003)

P. Larsson: Ett problematiskt personnamn 4. Till tolkningen av runföljden **slor** (U 814) (vol. 23, 2005)

L. Peterson: Lexikon över urnordiska personnamn. Presentation av ett forskningsprojekt (vol. 20, 2002)

L. Peterson: Malsta- och Sunnåstenarnas *Hróðmundr* och *Hé-Gylfir* – igen. Om att inte bli förstörd i forskarsamhället (vol. 23, 2005)

For a list of all runological articles published since vol. 8 (1990), see the advertisement on the home page for *Nytt om runer*.

Subscription: *SAS* appears once a year. Subscription rate: SEK 170 (plus postage and VAT). Single issues are available. All subscription orders should be sent to:

Swedish Science Press, Box 118, SE-751 04 Uppsala, Sweden

Telephone +46 (0)18 365566, Fax +46 (0)18 365277, E-mail info@ssp.nu

Addresses of Centres for Runic Research

Denmark: Runologisk Laboratorium, Nationalmuseet, F&F
Attn.: Marie Stoklund
Frederiksholms Kanal 12
DK-1220 København K, Denmark
Tel.: (45) 33473118, fax: (45) 33473312
e-mail: marie.stoklund@natmus.dk

England: Professor R. I. Page
Corpus Christi College
Cambridge CB2 1RH, England
Fax: (44) 1223-338061

Germany: Prof. Dr. Klaus Düwel, Seminar für deutsche Philologie
Georg-August-Universität Göttingen
Käte-Hamburger-Weg 3
D-37073 Göttingen, Germany
Tel.: (49) 551-396554; fax: (49) 551-397511
e-mail: kduewel@gwdg.de

Norway: Runarkivet, KHM, Universitetet i Oslo
Attn.: James E. Knirk
Postboks 6762 St. Olavs plass
N-0130 Oslo, Norway
Tel: (47) 22859756; fax: (47) 22859524
e-mail: james.knirk@khm.uio.no

Sweden: Runverket, Riksantikvarieämbetet
Attn.: Thorgunn Snædal
Box 5405
S-114 84 Stockholm, Sweden
Tel.: (46) 8-51918509; fax: (46) 8-51918515
e-mail: thorgunn.snaedal@raa.se

B

Returadresse/Return address: Nytt om runer, c/o Runearkivet
Kulturhistorisk museum
Universitetet i Oslo
Postboks 6762 St. Olavs plass
N-0130 OSLO, NORGE/NORWAY

